МАССА А МЕХКАШКАРА ПРОЛЕТАРЕШ, ВЕАШАГIКХЕТА!

ШОАТТА, 27 МАРТ 1965 шу № 37 (4050).

Мах 2 кап.

СЕРЛАЛО

(«Свет»)

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГIалгIайн обкома, Нохч-ГIалгIайн АССР Лаккхехьарча Советан Министрий Советан орган. Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР

АРАДУЬЛ 1923 ШЕРА ДЕНЗ

КПСС ЦК-ан СССР МИНИСТРИЙ СОВЕТАН

КПСС ЦК-ан СССР Министрий Советн хьежар Дай-мехка тIема инвалидаштен Сийлахь-боккхача Дай-мехка тIем тIа байнача тIема гIуллакхаш тIа хиннача наьха дезачий члена штен йола льготаш шерьяра хьакъехьарча декага. Боаттlаш йолла решени яьй, хIаьта СССР Лаккхехьарча Совета Президиумо Указ аралаьккхад болх беш болча Дай-мехка тIема III-ча группера инвалидашта телаш дола пенсеш ялаинна а оагIоралъара инвалидашта оттабьча дезагIа долча пенсе боарамал лохагIа хила йиш йоцаш.

КПСС ЦК-ас СССР Министрий Советоа союзни республикай Министрий Советашта, СССР министерстваштен ведомстваштен тIадиллад Дай-мехка тIема инвалидаш балха дIаэцара балха болча беррагача болхлоехи гIуллакхерча нахахи 2 процентага кхаччалца бронь уттаелга. Предприятей, учреждений, организаций кулгалхой декхарийла ба инвалидашна болх бара хилийза дарцдоаца хьалаш производства хьалех из де йиш йолча моттигашка къаьстта цехаш отделенеш вIашагIйохкара а цIагIара къахьегаш дегIабоалабара а наькъаца хилийта. Мукъа беннаб Дай-мехка тIема инвалидаш дезза балха ди доацаш, боккъонца бахча балхага хьежжа, е болх беш боккъонна яьккхача ханага хьежжа мах а луш балха дIайийбе.

Союзни республикай Министрий Советаш, совнархозаш, министерстваши ведомстваш, къахьегамхой депутатий моттигерча Советий исполнительни комитеташ декхарийла я Дай-мехка тIема инвалидаштен Дай-мехка тIем тIа байнача тIема гIуллакхаш тIа хиннача наьха дезалаштен чуIеча моттигашца а ювланта чуIе цIеношт цар хьалдеча а уж тIех IалашIбара царна новкъостал де. Шоашта чуIе цIенош хьалдеш болча Дай-мехка тIема инвалидашта процент тамка ца еэаш 1000 сомага кхаччалца ссудаш тежа деза хIанийна кхо шу даьнначул тIехьагIа дIадолаздь 10 шера тоххаргдолаш.

Оттадаьд, Дай-мехка тIема инвалидашта лорий рецептаех дIахецаш йолча молхаех вешта царех боаккхача маьхах 20 процент цара мах бала безаргбоацаш (амбулаторе дарба деча хана лелаш долча законадательствах мах боацаш молхаш телаштга ше долаш).

Дай-мехка тIема I-чеи II-чеи группера инвалидашта а хIаьта иштта Дай-мехка тIема маьже йовлаш болча III-ча группера инвалидашта а бокъо лу таксешкара дIа мел иккхача гореда массе тайпа пассажирски транспортаца мах боцаш лела.

КПСС ЦК-ас СССР Министрий Советон тешаме дIадаь профсоюзни организацешка болх беш бола Дай-мехка тIема инвалидаш эгтара хьалхарча аргIанна санаторешка, санаторешка-профилакторешка, салоIача цIеношка, амбулаторно-курортни дарба де а ухийтаргба, хIаьта иштта эгтара хьалхарча аргIанна Дай-мехка тIема инвалидий бераш пионерски лагерашка а ухийтаргба, аьлла ВЦСПС-о баь хоам.

Цу гIуллакхаща новкъостал дергда Дай-мехка тIема инвалидашна Сийлахь-боккхача Дай-мехка тIем тIа байнача тIема гIуллакхаш тIа хиннача наьха дезалий членашна материально IалашIбелга лакхдара, царна медицински гIуллакх делга тоадара, уж балхаш тIа дIатарбара.

Советски Союза Коммунистически парте Центральни Комитета Пленумах бола ИНФОРМАЦИОННИ ХОАМ

1965 шера 25 марта дIахо болх беш хилар КПСС Центральни Комитета Пленум.

ДIаха йийцар «СССР юрта бахам дIахо дегIабоалабера чакхдаха дезача сихагIа деча гIуллакхий хьакъехьа» яха нов. Л. И. БРЕЖНЕВА доклад.

Пренеех къамаьлаш дир нн. В. П. МЖАВАНАДЗЕ (Грузе КП ЦК хьалхара секретарь), З. Н. НУРИЕВА (КПСС Башкирски обкома хьалхара секретарь), Д. А. КУНАЕВА (Казахстана КП ЦК хьалхара секретарь), В. В. ГРИШИНА (ВЦСПС председатель), М. С. СОЛОМЕНЦЕВА (КПСС Ростовски обкома хьалхара секретарь), В. Ю. АХУНДОВА (Азербайджана КП ЦК хьалхара секретарь), В. Ф. ГАРБУЗОВА (СССР финансий министр), А. Я. ПЕЛЬШЕ (Латве КП ЦК хьалхара секретарь), И. С. ГУСТОВА (КПСС Псковски обкома хьалхара секретарь), А. А. ЕЖЕВСКЕ («Союзсельхозтехника» Ерригсоюзни объединене председатель), Т. УСУБАЛИЕВА (Киргизе КП ЦК хьалхара секретарь), С. П. ПАВЛОВА (ВЛКСМ ЦК хьалхара секретарь), П. П. ЛОБАНОВА (В. И. Ленина цIерахча Ерригсоюзни юртбоахама Iилмай Академе президент), Л. Я. ФЛОРЕНТЬЕВА (КПСС Костромской обкома хьалхара секретарь), Д. РАСУЛОВА (Таджикистана КП ЦК хьалхара секретарь), Н. Ф. ИГНАТОВА (КПСС Орловски обкома хьалхара секретарь).

* * *

1965 шера 26 марта КПСС Центральни Комитета Пленумо дIахо а шиа болх беш хилар.

«СССР юрта бахам дIахо дегIабоалабара сиха дезза даргдоацача гIуллакхех нов. Л. И. Брежнева ць доклад дIахо а ювцаш яр.

Пренеех къамаьлаш дир нн. П. Ф. ЛОМАКОС (СССР Госплана председатель), И. Г. КЭБИНА (Эстоне КП ЦК хьалхара секретарь), И. И. БОДЮЛА (Молдове КП ЦК хьалхара секретарь), Я. Н. ЗАРОБЯНА (Армене КП ЦК хьалхара секретарь), А. Ю. СНЕЧКУСА (Латве КП ЦК хьалхара секретарь), Б. ОВЕЗОВА (Туркменистана КП ЦК хьалхара секретарь).

Дийн хадамо лоацца къамаьл дир КПСС ЦК Хьалхарча секретаро Л. И. БРЕЖНЕВА.

КПСС Центральни Комитета Пленумо массава раьза а оцу тIаьйцар «СССР юрта бахам дIахо дегIабоалабара сихха диназ даргдоацача гIуллакхех» бола сецам.

Пленумо дувца оттадаьча кхоаргIача дешах «Коммунистически балхлойн партей вилалар консультативно вIашагIкхетара итогех» хоам беш къамаьл дир М. А. СУСЛОВА.

Пленумо цхьабоаг а белаш тIаьйцар цу дешах бола сецам.

КПСС ЦК Пленумо хьежар организационни дешага а.

Пленумо нов. К. Т. МАЗУРОВ КПСС ЦК Президиума кандидатал а членал а ваьккхар. Пленумо нов. Д. Ф. УСТИНОВ КПСС ЦК Президиумо члений кандидаталла а КПСС ЦК секретаралла а харжар.

Пленумо нов. Л. Ф. Ильичев КПСС ЦК секретаро декхарех мукъаваьлийтав.

Цу тIехь йистебаьккхар Пленумо шиа болх.

ГРОЗНЕНСКИ ГОРОДСКОЙ СОВЕТА СЕССИ

Къахьегамхой депутатий Х-аллагIа харжача Грозненски городской Совета хьалхара сесси хилар укх денбьика.

Сессе ладийгIер къахьегамхой депутатий Грозненски городской Совете даьча хоржамий итогий хьакъехьа мандатни комиссе председатела депутата Н. И. Волякова дьча доклада, хIаьта харжача 350 депутатах хIаране полномочеш бакъъяра хьакъехьа комиссе енна предложени чIоагI а йир.

Городской Совето, хьама а хьема, къоастадир организационни деш, Совета кара бола боахам дегIабара план, 1965 шера чуIе цIенош, культурно-бытовой гIишлош хьалъяра, г. Грозный тоаяра чакхдаха деза гIуллакхаш, хIаьта иштта 1964 шерара город Грозне моттигера бюджет кхоачашъяра хьакъехьарен 1965 шера бюджета хьакъехьарен отчет а.

Массава раьза а волаш сессе хержар исполкома членаш, къахьегамхой депутатий городской Совета исполкома председателалла А. А. Похвинцев, председатела заместителалла — П. Н. Мижеев, Ш. Ш. Эсендиев, исполкома секретаралла — К. И. Дзержановский. Горсовета исполнительни комитета членалла харжаб иштта депутаташ О. С. Беляев, Г. И. Шадури, Н. Я. Жулев, Н. Г. Артамонова, Н. Н. Сидоров, П. Е. Селицкий, Л. Ф. Панченко, Г. Ф. Пальчиков, А. Ф. Панков.

Городской Совето исполнительни комитета отделий заведующелла чIоагIбаьб: финансоаш — А. Ф. Панков, укхацIено лорадра — Г. И. Перепелкин, халкъа образование — А. В. Захаров, коммунальни боахама — Г. В. Сорокин, культура — П. А. Синкина. Города чуIеча цIеной боахама управлене начальникалла чIоагIбаьб А. М. Попов, города планови комиссе председателалла — Н. Г. Артамонова.

Депутата Дзержановске енача предложенех городской Совета 14 массазхера комисси вIашагIъеллар сессе 210 депутат юкъе а водаш.

1965 шера городской Совета кара бола боахам дегIабара плана хьакъехьа чуIеча цIеной, культурно-бытовой гIишлош хьалъяра, г. Грозный тоаяра чакхдаха дезача гIуллакхий хьакъехьа доклад йир горисполкома председатела депутата А. А. Похвинцева. Горфинотдела заведующе депутата А. Ф. Панкова хоам бир 1964 шерера моттигера бюджет кхоачашъяра хьакъехьен 1965 шерарча города бюджета хьакъехьен. Докладех лаьца еча пренешка къамаьлаш дир депутаташа Яшхатовс, Асхабалиева, Перепелкина, Махова, Сидорова, Петлячкова, Панченкос, Дегал.

1965 шера город Грозне бюджет чIоагIйир городской Совето доходаштен расходаштен 20 миллиони 811 эзари сом е долаш. Бюджета дикка дукха даькъ (16 миллиони 518 эзари сом) дIадохийт социально-культурни гIуллакхашка.

Городской Совета карара боахам дегIабара плано чуIе цIенош, культурно-бытовой гIишлош хьалъеча, г. Грозный тоеча чакхйоахаргйолча, сессе чIоагIъьяча мероприятешен лаьрхIад наха дукхагIа эпа тайп-тайпара продукци Совета карарча предприятешка 1965 шера 7 миллиони 270 эзари сома маьха хьае, наха чуIе 80 эзар квадратни метр соагIа моттиг йола цIенош дIадала, Катаяма цIерахча поселке хьалъеш латта 960 бера деша моттиг йола школа, берий кхоъаш яслеш бешамаши, Чехова цIерахча сквере библиотека, Новые Алды яхача посёлкера кинотеатра, аэровокзал, торговле, общественни кхачан, культурно-бытовой гIуллакхашта массехк предприяти эксплуатаце дIаяла. Иштта лаьрхIад 3950 квартире газ чуйилла а.

ШОЛЛАГIЧА КВАРТАЛА ЧОТАХ

Массехк ди мара дисадац семилетка тIехьарча шера хьалхара квартал чакхъала. Из дика кхета а деш квартала план хана хьалха кхоачашъяра беррига низ тIабахийта къахьегаш а крекинг-заводе установкай коллективаш.

ХIанзлехьа из план толамца кхоачаш а яь шоллагIча квартала чотах болх беш я дуккхача установкай коллективаш. Царна юкъе хьалха латтачарех я 20—21-ча марта квартала план кхоачашъяь нн. Литвинова, Степанова кулгалдеча установкий коллективаш. ХIаьта бархI ди хьалха кхоачашъяьй квартала план нов. Ревунова кулгалдеча установка коллективо а. ТIабоагIача бетта чотах хIаналехьа арахийцай эзараш сомаш мах бола продукци.

Б. МАГОМЕДОВ.

ЛАКХА ЛОАТТАЕ КОММУНИСТА ЦIИ

Советски халкъ чуйнна къахьегаш да КПСС XXII съезда решенеш толамца кхоачашъяра. ХIара денна лъахоа мехка массе мIинге доахаш къахьегама толамех дола хоамаш. Укх деношка дерригa дуне цецдаьккхад советски Iилмин кердача кхиталоно. Космос хараеравеча доккха хIама карагIаьннад вай сий долча космонавташта Павел Иванович Беляевн Алексей Архипович Леоновгон — дунен тIа эттара хьалха космически кема чура космически арешка ваьнная сиг. Из советски саг ва. Из ва коммунист!

Коммунисташ! Уж ба сийла кхоаме бахьан советски халкъо доаттабеча къовсаме даим хьалхарча мугIарашка латтараш. Вай хьамсарча партена, дукха езача Даьхенна шоай вахар хетадаь хьонхаме къахьегаш ба уж коммунизма материально-технически бала хьалъеча. Парте Программех КПСС Уставо дIадеххача тайпара кхоачашду цар шоай декхараш.

Москве космонавташ тIавцача чана ше къамаьл деш КПСС ЦК Хьалхарча секретара нов. Брежнева аьлар: «Вай, коммунисташ, декхарийла да лаьтта чIоагIгIа латта, хIаьта воай лаьттара гIуллакхаш дика деладе а. Мелла лакха сигала вай урагIъухе а, мелла гаьна седкъий арешка вай довле а, лаьттах дIакъастилга ешаш дац вайна. Нийна лаьтто вай кхоаб, хIаьта дIахо кхабарг а да, шиа ганраш вайна хьа а телаш. Вайх тийша да цунах вийса пайда эцар, доал де хоwш дола дай хилар...».

Цу тайппара, халкъа боахам дегIабеалабара доккхий декхараш да хIана хьалхашка латтараш. Уж толамца кхоачашдара оарцагIаккха деза халкъа хьинар, хьекъал, денал. Парте хьалхашка оттадаь декхараш кхаза кхоачашдара хьовхам чеІ коммунисташа беррига къахьегамхошта. Цудухьа цар сий лу дерригача халкъо.

Вай мехка коммуниски хьалъеча шоашкара доагIа дакъа сийленца дIахьош ба вай республика коммунисташ а. Коммунистически хьалсае баха а къахьега а кхычарна хьонхам телаш, уж хьалха латт семилетка ханал хьалха кхоачашъяра аьржача социалистически ахьe.

Дукха ха яц вай мехка коммунистически къахьегам бахьан социалистически ахь аьржа. Бакъда, хIанз дукхьал цхьан Грозне промышленноста предприятешка, транспорте, гIишлош еча коммунистически къахьегама цIи леххара къовсам лоаттабеш 65 эзар соагIа саг да. ХIанз ва сийлен цIи ласха а Грозненски нефтемаслозавод, «Грознефта» объединени, Грозненски ремонтно-механически завод, Грозненски вагонни депо, иштта кхы дIаьн бригадаш, участкаш, сменаш.

ХIара денна дегIаух тайп-тайпарча предприятешка керда инициативе. ЧIоагIа доархIаме гIуллакх да нефтемаслозаводцаша дIадоладаьр. «Комплексни экономически эффективность» бахьан цар дIайолаь ахь хIана мехка дукхачо моттигашка йовзаш а. Минта вIаштIехьаьлар из гIуллакх? Завода партийни организаце ерригача коллективана юкъе цахаддаш кхетам болх бар бахьан де лаш торе хилар арахецача продукце дикал даккъе. Коммунистий инициативех дIадоладелар «комплексни экономически эффективность» бахьан къовсам лоаттабелга а.

Цу тайпара масалаш ахы а деча ле йиш я. Республика предприятешка дукха ба хIанале семилетка чакхъяьккха бола коммунисташ а.

Вай республике хIанз дика йовлаш а коммунистически къахьегамцIи лелаю Наьсарен района, «Назрановский» совхоза, Алхан-Юртарча отделене шурий-товарни ферма. Цхьан хана ферма тIехьаьсачарех яр. ЕлкъIа. Из хIана хьалха латташ а. Цунна керте латтача коммуниста Костоева Хаматхана вIаштIехьдаьлар болх кхетамца вIаштIехьбаккха, декхараш кхоачашде ерриге коллектив оарцагIаккха.

Костоев Хаматхана боккха общественни болх а бу. Из ва агитатор. Цо каст-каста занятеш ю ферма доярхашца, цар кхелйи боарам лаккхбара, цIенхаштта къовсам лоаттабу дIахаьча замах юхедисача веча гIуллакхаш.

Урус-Мартана районерча «Красноармейский» совхоза гIоравьннача бригадира Кагерманов Оалхазара шиа бригадах хьатехар тIехьаьсаш йола бригада. Ше коммунист хиларах тарра, цо тоьам бацар шиа бригада толамаш лахарах.

Хьанна вовзац «Шелковский» совхозера воккхагIа вола жа Iу, Социалистически Къахьегама Турпал, коммунист Эсмухамбетов Наурды? ДикагIбарий опыта школа я цун бригаде болх беш.

Республика коммунистий сийлен гIуллакхех дукха а дуаца йиш я. Доккхий да даьха толамаш. Бакъда, долаш да кхоачамбоацараш а. Цхьайолча моттигашкарча партийни организацеша, коммунисташа беррига нка оарцагIбаьккха къахьегаш кхоачамбоацараш цIендаь юкъера дIадахара. Республике хIанз а я план кхоачаш ца еш йола предприятеш, тIехьадусаш дола боахамаш. Уж ма хилийтара де мел дезар даьдий цигарча партийни организацеша, коммунисташа? Даьдац. Цига йолаш я шоатта торонаш, царех кхетамца пайда эце.

ХIара коммунист декхарийла ва КПСС Уставо дIадеххача тайпара шиа декхараш кхаза кхоачашдеш хила, йоллагIча моттиге къахьегаш ваце а. Цун йиш яц гIуллакх бе-баш за ца хеташ леладе, кхоачамбоацарашта тIехдувла. Цо майрра гучадаха деза меллагIча тайпара дола кхоачамбоацараш, хIаьта уж юкъера дIададахара беррига низ тIабераабе а беза. Из декхарийла ва керда саг хьалкхевара тIагIертта къахьега, общественни балха юкъе хьинаре дакъа лаца а. Лира къовсам лоаттабе беза дIаьхача замах юхедисача зулашерча гIуллакхаща. Коммунисташ декхарийла ба цхьаккха тIехьаьсаш йола предприяти, боахам ца хилийтара къахьегамхой оарцагIбаха, ерригача торонех пайда эца. ШарагIа йоаржае еза коммунизм хьалъечун моральни кодекса принципаш. ХалагIа йолча участкашка къахьегаш, хьалха хеттаж хила декхарийла ба коммунисташ. Уж дукхагIа хила беза фермашка, бригадашка.

Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхой чуйнна къахьегаш ба семилетка тIеххьара шу толамца чакхдаккхара. ДIадоладенная бIаьстан балхаш. ХIана Москве гулъеннача КПСС ЦК Пленумо дийцад СССР юрта боахам дIахо дегIабеалабара де деза гIуллакхаш.

Шеко яц республика коммунисташа уж толамца кхоачашдергхилдарах. Лакха лоаттае коммуниста сий дола цIи.

СИХА А ДИКА А ЧАКХДАХА КХАШКАРА БАЛХАШ!

Гудермесски районерча «Дружба» яхача совхозе бIаьсти юв культураш дIадоьш я. Горех дIадоьча балха дика хьовхамаш гойташ къахьегаш ба тракторист Хадиммурадов Увайс селльщик Абуев Султани. ХIара денна тIехкхочаш [illegible] цар балха норманаш.

СУРТА ТIА: У. Хадиммурадов С. Абуеви агрегат горех дIадоьш а.

П. Кобахидзе сурт.

РЕСПУБЛИКА КХАШКА

ДЕНГАРА ДИ МАССАЗА ДАЛА ШЕРАГIА ДАРЖАШ ЛАТТ КОЛХОЗИЙН СОВХОЗИЙН КХАШКАРА БIАЬСТАН БАЛХАШ. БIАЬСТАН ЯЛАТАШ ДIАДУВШ, ЗЯБА МАКХА БОАККХАШ, УДОБРЕНЕШ ЕХКАШ БА ЛОАМАН РАЙОНИЙ БОАХАМАШКАРА ДIАЙИККХАЧА РЕСПУБЛИКА РАЙОНИЙ СОВХОЗИЙН КОЛХОЗИЙН МЕХАНИЗАТОРАШ.

25 МАРТА ХЬАТIАКХОАЧАШ КОЛХОЗАШКЕН СОВХОЗАШКЕН 15 ЭЗАР ГЕКТАРА ТIА ДIАЙИЙНАЙ ЮРТБОАХАМА КУЛЬТУРАШ. ЦАРЕХ ВОРХI ЭЗАР ГЕКТАР ГАРГIА ДОЛЧА ЛАЬТТА — ЯЛАТАШИ ЗЕРНОБОБОВИИ, 673 ГЕКТАРА ТIА — ВАЬЦА ДААРАШ, 360 ГЕКТАРА ТIА ГИДУАРГАШ, 6,5 ЭЗАР ГЕКТАРА ТIА — БАЬЦАШ.

БЕЛГАЛДАККХА ДЕЗА ЮХЬАНЦА ДЕНЗ КХАШКАРА БАЛХАШ ДИКА А СИХА А ДЕШ ХИЛАР. СОАХКА УКХ ХАННАЛЦА ЙИЙНА ХИННАЧАРЕЛ 5-ЭЗА ДУКХАГIА ЙИЙНАЙ БIАЬСТИ ЮВ КУЛЬТУРАШ.

ХIАНЗЗА ЙИСТЕЬННАЧА КПСС ЦК ПЛЕНУМА СИЙНА КХАШКАРА БАЛХАШ АГРОТЕХНИЧЕСКИ ДИКАГIЧА ХАНА ЧАКХДАХАРА ТIАГIЕРТТА КЪАХЬЕГАШ БА РЕСПУБЛИКА ЯЛАТАШ ХЕЛЕРАШ.

ПЛЕНУМА СИЙНА

Грозненски опорно-хьехама совхоза цхьоалагIча отделене шин дийнахьа 270 гектара тIа горох дIайийна баьлар трактористаш Я. Попов, А.-М. Ясхабов, А. Чичканов.

ДIакъайла яьннай дерригача лаьтта тIоалла, укхаза тIагIертта къахьегарца белгалбаьннаб механизатораш А.-Х. Устаров, Х. Очерханов, Н. Азарашин, кхыбараш. Иштта дика хьовхамаш доах КПСС ЦК Пленума сийна къахьегаш вахтe эттача совхоза кхыча отделеней белхлоша.

П. АМИРОВ.

РЕПОРТАЖ. Балхаш сихденнад

Сатоссаш латт. ТIехьара селкъай чу а лиэе, хьатIаотт бIаьстан IуйрIе. Iуйрийна дах сахьат даьлча шоай къахьегама ди дIадоладу «Гудермесский» совхоза кхоалагIча отделене къахьегамхоша.

— Хоа за оттаргъя вайна, — аьлар тракториста Турлаев Асвахь сельщикага Берсев Баьтарсолтага.

—ОттаргIйолчоа тара за, — аьлар Берсева. ТIаккха шиъа а механизаторо сихха болх дIаболабир.

Висуров Бека агрегата тIехьаькхе лаьрхIар Асвадев Баьтарсолтан, дхьабаьхьа, цу гIуллакха чIоагIа къахьега дийзар, хIана аьча Висуров эттара дикагIа болча механизаторех цаI ва, цо селхан, цхьан дийнахьа дIайийра 36 гектар нормах дIае еаш хиннар 21 гектар мара ца хиннача.

ХIанзав тракториста Ш. Эскиева макха баьккха уллача кхай дIоахкала урагIйода фу дIатоссаш йола агрегат. Дика фу шиъ деттIа лаьттах дола тIехьагIа цигара цхьатарра тIа а даьнна, шортта хьувкъаш балар духа. Тракторист юкъ-юкъе юхахьеж тIехьашкарча ворgех, «дола хIама вIаштIехьа дий» яхаш сельщикага хаттар деш санна а хетало-лийташ. Асвад меккац сельщик шиа балхах дика доархIавеш хилара, шиа гIуллакхах из дика кхеташ а безаме из кхоачашдеш а хиларах.

Цхьа гр баьккха баьннаб. Болх тахан дIаболабенинаб, механизаторашта хийттача тайпара ди, белгала хоза дера.

— 200 гектара тIа горох дIае вIалда хала а дап цхьа тхьаьх тракторш башха-дика механизаторски кадраш йолаш йолча вай отделенена. Кхаь дийнахьа 160 гектар дIайийна хьнна вай тахан юхейисараш а дIайийна даргна. — Йоах отделене управляюще нов. Шамурзаев Мусас.

БIаьсти — кхоалагIча отделене механизаторашта чIоагIа хьаштдолаш хьаша яр. Нохкха кийчо яр цар цунна наьха боатIаш яьр. Февраль бетта юхье боккъонца тоа а яь тракторш дIаоттаь баьлар механизаторш ремонтникашка цхьана. БIаьста хьаотташехьа а, ихьатарва кхашка арабаьлар механизатораш. Макхаш даьха, чоп токхадаь даьнна.

БIаьстан юхьерча балхашта кийчбеннаьар хьажкIаш делаю Х. Радуевн З. Юнусови. Соахка 40 гектар долча лаьттан кIара гектаро тIара 45 центнер фуальчьхача хьажкIий яьккхар цар. Укх шера 60 центнер яккха лаьрхIад.

Дола хIама чакхдаьннад — дIадаьд техникен инвентари кийчъяь деном, агротехнически дешар. Хlанз чул тIехьагIа де дезар культураш дIаювнага, уж хьувкъаела да. Цу гIуллакха шоай биззача кхоачамбаьла балха яра а баьнна, доккхача хьамарца къахьегаш боах кхоалагIча отделене къахьегамхой.

— Газета тIа оашош яллерсхуле, тха дикагIа йолча къахьегамхочох Шамурзаев Берзех язданшв ма Iелаш, — яхаш дехар ду сельщика Исмаилов Лаьчас. Из ва тхона бийсанна сидалера фу тIа а кхухьаш селлаша юзар, из бахьан долаш болабу оаха болх IуйрIйна дах сахьат даьлча, — йоах.

...ТIехьара гр баьккха йоалаш латт Б. Висурова агрегат. Шиъ бIаь гектар дIайийна яьннай. Балха хьалхара дакъа чакхдаьккхад. Коммуниста Бантаев Iаьаис кулгалду бригада хIанз гидуаргаш дIае йолаенная. Из культура кхеерга укхаза 300 гектара тIа.

ЦIанхача шерашка Iоаьча опытах пайда а эцаш, социалистически ахь аьржай совхоза бригадашта юкъе. Хьалхара моттиг яьккхача механизатора хIара денна карара хара тела шIе вымпел тела.

ХIанз укх сахьата вымпел лелаер Висуров Бека ва.

М. АЛБОГАЧИЕВ, тха собкорр.

Кастта зачеташ хурьа, цул тIехьагIа свекла кхеяра балхаш а долалургла. Цу безнтохааргрра [illegible] лаккхара IалашIмате дика кийчлуш бола Урус-Мартана района «Горец» яхача совхозерча кхалнахьа-механизаторий кружоке йоза багIараш.

Сурта тIа: (аьрдехьара аьттехьа) механизатораш хила кийчлуш бола Барзукаевгlар Iайнаъи Аьсети.

Д. Викторова сурт.

ПАРТИЙНИ ВАХАР

СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ ЯХЬА КЕРТЕ

Грозненски промышленностана хьаьхна семилетках эгара беркатегIара шу дар дIадаха шу. Планаца совгIа луш йола продукци 1963-ча шера еццачул шозза дукхагIа елар ду шера. ДIадахача шера хадданза алсамдоалаш хьадера продукце кертера тайпаш хьадоацигIа: мехкадьтта, мехкадьттаца уэаш йола газ, полиэтилен, спирт, парафин, цIкттe дукха кхы тайпаш.

Комплексни экономически эффективность бахьанце доатташ дукха творчески дегIа а йоалаеш, партийни, профсоюзни, комсомольски, боахама организацей вIаштIехьдаьннад валонн продукци арахецара план кхоачаш ца еш йола предприятеш дюзза совгIа кIeзигагIа хилийта, пачхьалхенна 32 миллион киловатт-сахьат электроэнерги 12 эзар тонн условни доаторг кходе.

Уж а уш санна кхы дукха а кIалхилла карагIдаьннад Грозненча къахьегамхошта. Цу толамаш хьаьхьох промышленноста деррига доакъой экономика тоаяра даьхне партийни, профсоюзни, комсомольски, боахама организацеша дукха балхаш даь хилар. Предприятей социалистически экономика кхоачамех дикагIа пайда эцара тIа а кхуыш, городерча партийни организаце дукха политически кхетамен болхаш даьд москвичашеи ленинградцашеи дIадоладаь дика гIулакх юкъедоаладеш, семилетка тIеххьарча шера социалистически яхьа хьокъамаш кхы а дикагIа хилийтара.

КIезига ха яц вай мехка коммунистически къахьегама тIехьара яхь лорна. ХIанз алхха вай кхьан городерча промышленни предприятешка, транспорте, гIишлош еча 65 эзар совгIа саг ва из снйлам цIи лакхара яхье ваьна. Дукхача хана доаш коммунистически къахьегама предприяти дыа цIи лелаеш а Грозненски нефтемаслозавода, «Грознефть» объединене, Грозненски ремонтно-механически завода, Грозненски машинаьхка уала вагоних депо коллективаш, из цIи лелакха а кхаш а бIеьш а бригадаш, участкаш, сменаш, геттара дукха ба коммунистически къахьегама ударникаш.

Шерагара шерара дегIаух вай промышленноста толамаш дебадеш дола керда, беркатера гIулакхаш лелаберий мутIараш. Уж керда гIулакхаш лелалара, прогрессиви кердатараш хьалдацаран чIоагIдаран хьалхарча мутIара даьт коммунисташ, партийни организацеш.

Эгтара дукхагIа бахгалйоалаш а могаль хьанийца а города дукхача коллективаша шоай балха юкъейнхье а йола «Комплексни экономически эффективноста тIехьарча социалистически яхьа хьакъохьара нефтемаслозаводий инициатива.

Завода партийни организаце тIатIа керда декхараш хьалхашка уттаду коллективана производства технологи тоаяра даькъа, арахецаш йола продукци мехка толашгIа йолча предприятеша хецачуа эсалдагIа ца хилийтара, дунен тIарча дикагIа йолча стандарташта кийсса ца хилийтара даькъе.

Хьаэш йола продукци дикагIа хилийтар дукха чIоагIа къовсам доаттабар а дукха политически массовни болх лелабар а бахьан долаш, керда техникен прогрессиви технологи юкъейоалаяра чотах хIана заводе хьаду вай мехка а доазол арахьа а дарол дикагIен Советски Союзе эгтара дарегIен дола машинашта хьежа даьттаж. Лоаццача хана коллективо карараздай грозненски Iнамахаша могаль парафин хьаэра технологи, 30 процент яькха ца Iеш сояьлькхай оборудоване проектни мощность.

ДIахо синтез арам кхачан хьоаннашта меттел дIайолхаш йола хIамаш цунах хьаяраш эша хоачен тIеагIеш парафин доаттаеча вай мехкарча эгара йоккагIчарех цаI а хинна дIаоттай Грозненски нефтемаслозавод.

Экономически бокх тоабарна, продукци рентабельни арахецара тIехьа доаттабеча къовсамца зарйолийташ лелаш заводе технически прогресс. Кертерча звеной производственни боахама балха сомаца тIахьожам доаттабе йиш хулийташ йола хозрасчетни график хIара установке нукъайоалаяра наькъаца лелабу арахецаш йола продукци рентабельни хилийтара тIехьара къовсам. Завода партийни организаце хаддаза чIоагIду шоашта бедал доаттаеращара творчески бувзамаш, айхха контакташ лелаю завода продукци дIакхоачаращца, шийн ханнахьа терзал ду цар дIадехараш, кхоачам тIа сецарна хилийтара эффективность болаш балхаш де.

Алхха вай городе, республикеяьца ца Iеш, республикаа гаьнна арахьа а массе дахьерча предприятешка а доатара деига шерагIа дарах дахь нефтемаслозаводий дика гIулакх хьаллоацилга.

Комплексни экономически эффективностана тIехьара социалистически яхьа тIехьале йоппха йолаш лоархIаме хилар терзал я дах, партеи Грозненски городской, Заводской районнии комитеташа, «Грознефтехимзаводий» объединене хаьдза балхаш даьд нефтемаслозавода коллектива инициатива йоаржаеш кхача предприятей балха из юкъехьоши. Цу гIулакха заводен «Грознефтехимзаводий» объединенеи семинараш яьд партком секретараща, предприятей куллгалхошца, экономически службай, установкай, цехий болхлошца, цу семинарашка даькъа лоацаш хиниаб Iнамасхьаша институтий промышленноста дукхача доакъойн болхлой а. Комплексни экономически эффективность бахьанце лелаеча яхье Iайна опыт Iомаеш хиннай уж семинараш.

Коммунизм хьалъера теоретически проблемаш Iомаарца цхьана, юххьанцарча партийни организацеша бокхха терхам тIаухьйт партийни доаттара системе гIолла промышленноста болхлошта экономически дешар Iомадара. Цу балдех дикха беркат доал вай города промышленностана.

Семилетка тIеххьарча шерара пачхьалкхен план ханал хьалха кхоачашъяра тIехье социалистически яхь йоаржадела юхьашка кхайкхадаьча Грозненски химически комбината коллективо дIадоладаь гIулакх хьалха лаацаш, промышленноста предприятеша хаьда хьалха кхачашъйыi шин беттара пачхьалкхен план, планал совнагIа арахийцай 2 миллион сома маьха продукци.

ТIехдика продукци хьаэра даьхе мехкадьтта чакхдоехарашта практически довкъестад а деш, дозмульттора «дисальвани» каста кхыдаее гIулакхаши юкъедоаладара наькъаца «Старогрознефть» нефтеуправлене мехкадьттахаша 1, 8 процент лоаххьи мехкадьтта бедал бIехьара процесс. Карабулакски газобензинови завод балх бе йоаладаша Сунженски мехкадьттахоша дукха а дикагIа хилийтад Грозненски мехкадьтта чакхдоахача заводашка хьаухьйт мехкадьтта.

Прогрессиви хила а занадахь а тIашагIьехкарам дIакхийтарех, машинаькъашка гIолла дIа-яха ухача къахьегамхошта деш дола гIулакхаш тоадара тIаерзаль йола г. Краснодара станце хьадха латта метод юкъекхуда болабеннаб грозненски машинаькъахой.

Семилетка тIеххьарча шера дикхий толамаш доах мехкадьтта чакхдоахараща, машиностроительаша, энергетикаша, халкъа боадама деррига доакъошкарча болхлоша.

Цхьабакъда, цхьаккха а юкъера ца къастаи, ерригача промышленни предприятешна таханено дIадеххача тайпара дика лел балхаш, аьлча, нийса хургдац.

1965-ча шерара пачхьалкхен план ханал хьалха кхоачашъяра ерриача социалистически яхье дикка камаьхал яьнналe а, хIаьта а города промышленносте цхьайолча предприятеша кхоачашъиц шоашта тIалатта заданеш, кхоачанцац шоаш тIаийца социалистически декхараш. Производства дерригача доакъошка, кертерча звеношка ер шу лоладенача юхьерча деношкахье а эшпача боаране низ тIабахийтабац цхьайолча партийни комсомольски организацеша, цудукхьа укх шера хьалхарча шин бетта итгаш эзараш сома маьха промышленни продукци пачхьалкхенна дIа ца луш тIайисай тIехьаюсача предприятешта. Шоай программа кхоачаш а ца еш, тIехьаюсарех я укх заводийн предприятейн коллективаш: Новогрозненски мехкадьтта чакхдоача завод, «Красный молот» яха завод, автотракторни ремонтни, электромеханически, Старопромысловски кирпични, латейно-механически заводаш, аьшкабетонни изделейн швейно-трикотажни объединени, мебельни фабрика, № 4 йола горбыткомбинат.

Бригадашка, установкашка, цехашка социалистически яхь йоаржара практически организаторски болх лелара бу цига партийни, профсоюзни, боахама организацеша, ашшача тайпара йоакхо яц материальни бедален Iалашо яра, ханнахьа ремонт яра, лертIа даьъа юкъехьоц планал совгIа арахецача продукце пачхьалкхен юкъерча фонде.

Хьалхарча шин бетта итогаш салоIеш беш ца хилар социалистически яхь боаьонца вIашшIехь ца лакхар, халкъа юкъара гIулакх кхоачашдара эшшача тайпара терхам тIа ца баьхийтар, хIаьта цхьацхьайолча моттигашка из гIулакх формальни лелабар бахьанце да.

Чакхйоалаш лет семилетка тIеххьарча шера хьалхара квартал, гаттакхьачад дерригача дунен тIарча къахьегамхой сийрда цIей — 1-ча Май. Партийни, профсоюзни, комсомольски, боахама организацей декхар да нахапа беш бола политически болх шерагIа боаржабелга, чура резерваш хьалахара, йолаш йолча мошносташка берригача низаца болх байтара а, технологически процессаш тоаяра а, технически прогресс кхы дIахо дегIайоалаяра а йолча торонех пайда эцара предприятей коллективаш сарнагIйоахилга, пачхьалкхен план а тIаийца социалистически декхараш а лунцилга беш цаш кхоачашдар Iалашдела.

А. ДАВЫДОВ.

КПСС Грозненски горкоме секретарь.

ДУВЦА ОТТАДАЬД ЛОАРХIАМЕ ДОШ

ЛОРАДАРА, КХОДАРА ТIЕХЬА

Февраль бетта арадаьнначa «Сердало» газета тIа яздар [illegible] я «ТIадимех хьаху... [illegible]» яха инж. Рудаева статья. Из дош дувцаш я оцла лохе [illegible] Грозненски мехкадьтта чакхдоакхача завода производственни отдела начальника вон. Смыкова корреспонденци.

ХIанз кходаран экономенен тIехьара къовсам шерра баьржаб Грозненски мехкадьтта чакхдоакхача заводе. Цу хьакъехьа дика хIамаш карагIдаьннад коллективана. Цхьабакъда, предприяте производственни хьокхамаш дикагIа хургдар, нагахь санна дукха мехкадьтта продукташ зехьа ца йоаре. Зехьа йоаш йолча мехкадьтта продукташа вай халкъа боахама мел эшам бу кхета а лаь, Грозненски мехкадьтта чакхдоахача завода коллективо къовсам доаттабу производства йоаш йола продукташ кIезигьяра, экономи яра, масса а хIамаш кхоьбара.

Зехьа йоаш йола мехкадьтта продукташ кIезигьяра дIаболабаь къовсам толаме чакхбаккхар дукха кертерча инженера служба технологашца цхьана технологически установкашкеи участкашкеи гIолла чакхдувлача технически хилара мехкадьтта продукташ кIезигагIа хургйолаш нормаш оттайир. Цу гIулакхо торо хилийтар производственно-товарни контора деш дола хилара мехкадьтта хьалуццара балхаш аттача дала а продуктай кхоь бара декхар кхоачашдеча керда рубежаш бедтальяха а.

Массеха мероприяти чакхьаьккхар установкашка гIолла чакхлуелача хилара мехкадьтта кIезигдар дукха. ХIара из тайпа мероприети чакх массаха якхха чакхдуллача хих дIадеттaлу мехкадьтта кIезигдоре. Цхьа шу далалехьа массехкаьза кIезигьелар зехьа йоаш йола мехкадьтта продукташ. Завода ерригача цехашка, установкашка, участкашка чакхдуьлаш дола хий цIендара тIаерзаь йола боккхача маьхера дукха рационализаторски предложенеш балха юкъейнхьай.

Из боккха лоархIам бола декхар кхоачашдара 1964 шера завода дикагIйолча рационализаторски предложенешта конкурс кхайкхайир. Цу конкурсе дика дакъа а лаьцар, хIаьта цитта дика хьокхамаш а даьхар № 5 йолча цеха технологаша. Цар рационализаторий группа еннача предложенеех боккха пайда баьлар — дIаухийташ долча технически хица 1963 шера 500 мг. литр мехкадьтта продукташ дIаухаш хинначе 1964 шера 120 мг. литрага кхоачаш кIезигьеннай уж. № 5 йолча цеха приемни паркера приемникаш (мехкадьтта продукташ хьачуеттараш) цIенъеча хана хица Iеухаш хинна мехкадьтта продукташ хьалуцца емкосташ оттайир.

ХьалхагIа уж приемникаш цIенйора укх тайпара: технически хий хьаIа а хьаIийта мехкадьтта продукт хьаьуьсавен цеха канализацечу дохийтар. Цигара из лохар воккх № 4 йолча цеха ловушкашка е дукхьала кхыча предприяте, производственно-товарни контора ловушкашка. Цу гIулакхо лоаллахарча предприяте ловушкай болх а толхабора, цул совгIа цу хица хьа ца къасташ йиса дукха мехкадьтта продукташ а йоара.

Цу гIулакха тIйа а яь цехр технологаша цкI. Мулкина, Николаева, кхычар предложени елар приемникашкара хица цхьана хьаэраухa мехкадьтта продукташ хьалуццара лаьттагIа Iоиlоди а аь емкость оттае, аьнна. Иштта цар ену цу предложенех дукхьала приемни парка оттайир йоккха йоаца ловушка. Цу мероприяте хица дIаухаш йоаш хинна мехкадьтта продукташ 500 мг. литрагара 170 мг. литрага кхоачаш кIезигйир уж. Цул совгIа цеха рационализаторана предложени елар предохранительни гидравлинашкара дIауха мехкадьтта продукташ хьалуцца емкость оттае, аьнна. Из предложени балха юкъеяхьара торе хилийтар конденсаторашкара — холодильникашкара доаттIашехьа хий мехкадьтта продуктаех цIена а дийя ловушкашка ахийта а ца деза дIахийта. Цудухьа ловушкашка уж хий дикка лаьгIденар, хIаьта цунца цар болх дикка тоабелар — мехкадьтта продуктаех дикагIа цIендир хий.

Зехьа йоаш йола мехкадьтта продукташ кIезигьяра дукха къахьийгар № 6 йолча цеха коллективо а. Цо хьалхаьд шоай цехе цхьа пайда йицачуа тIехьагIа, шоалгIа а хих пайда эца йиш йола гIирсаш, ловушкай эффективность лакхъяра цариа реконструкци яьй, мехкадьтта хьалуццараща оаь йоккхаш йийхкай, хIана аьлча цар торо хулийте мехкадьтта хьагъаьтачул тIехьагIа а хица юсаш йолча эмульсионни парафина бурьгташ хьалуцца, хьаIеае, цигара чакхдаьлча а цу хица парафин кIа ца яхийта уж ловушкаш производственно-товарни контора ловушкашца ювалуш, уххара даьнна хий ПТК ловушкашка доах. Цига цар а хьалоац йиса парафин.

КIезига болх баьбац заводе атмосфере дIаухийта Iы, мехкадьтта продукташ, бIеха газ кIезигъяра а. № 4 йолча цехера гидравлически затвораш хи бIоагIа 300 миллиметрагара 1200 миллиметрага кхоачаш йоккхагIа йир. Цо торе хилийтар цеха ерригача установкашка гIолла цхьа мехкадьтта чакхдоаккхача атмосфере хьал ца а ухийташ ерригa технологически газ йоага а еш кувах пайда эца. Хийцар шин приемника негIараш, вокх шиннена капитальни ремонт йир, цар чу мехкадьтта продукташ доаттаергйоадац. Цу мероприятеша торе хилийтар дукхача маьхера доагор кходе.

Деррига а вай малххара толденидац заводера гIулакх. ХIанз а нийсацхьа дIачуеттачара мехкадьтта продукташ юха кхычахьа чуйотта езаш йола моттигаш.

Масала, товарни оператора Вабкина терхам ца хиларах приемника чура кIув юха кхычахьа бетта безаш хилар. Уж тайпа гIулакхаш нагахьа мара-м нийслац. ХIаьта а нийсделча коллективe уж чIоагIIа тахха а техка луш, бехкечоа богIаш бола бедк бу.

КIезига понкъарленаш нийслац завода коллектива беххагIа доацаш мехкадьтта продукташ йоаш а. Из шу совгIа за я заводе хьаухача мехкадьттаца хила езачул тIех газ йола. ХьалхагIа из газ промыслашка йоагайора. ХIанз из газ мехкадьттаца цхьана хьаухийт мехкадьтта чакхдоаккхача заводе. Цхьаза мехкадьттаца 4 процент а кхы совгIа а газ хул. Юххьанца мехкадьтта чакхдоаха установкаш лелаш йолча газах пайда эца йиш йолаш тоаьлац, цу газах 2 процент хилла яр доагора меттел йоагаю, хIаьта вац йоа. Эгара а дукхагIа продукташ зехьа йоаер из газ я. ХIанз газах дола гIулакх къаьсташ ба промыслашкаш, бакъда цу гIулакха сухайола бац уж.

Карабулакски Вознесенски хьаьсашт йола газобензинови заводаш йиеза мощностах болх бе йоалара мехкадьтта чакхдоахача заводашка продукта йоаш йола газ йовргьяцар. Бакъда, уж хьаькъеш дола балхаш Iалашь дацаш даь дац.

Кхоачамбоацараша лоархIа доле производственно-товарни конторера заводе хьауха мехкадьтта дика ийзадаь ца хилар а. Заводе чакхдаьккха хьаухийта мехкадьтта шина процентал тIех хий доаццаш, 50 мг. литрах дукхагIа мехкадьтта хлористи тулдоацаш цIена хила деза. Из иштта дале а, заводе хьаухийта мехкадьтта нормал тIех хлорадаь хийн доалдаш хул. Цхьацхьайолча резервуарашка лехехьарча тIеханаша 40 процентага кхоачаш хийн 1200 мг. литра мехкадьтта хлористи йолаш хул.

Цу тайпара мехкадьтта чакхдоахаш хилча трубопроводаш мехкадьтта аппаратурани хана хьалхагIа йохаю, болх бергбоацача йоах. Мехкадьттаца дукха хий хилча до гидраторашкара низагIа хьаарадаьха дева ш, кул тIехьагIа эмульсия хьисаее дийнар канализаце чу дохийта деза хул. Уж дукха дийша кхоачамбоацараш зехьа йоаш йолча мехкадьтта продуктай боккха хьоца ба. Цудухьа ПТК-рча болхлой декхар да шоай еррига торонаш сарнагIа яьха укх завода шоаш хьаухийта бедал дикагIа кийтьар.

Н. СМЫКОВ,

Грозненски мехкадьтта чакхдоаккхача завода производственни отдела начальник.

«Красный молот» [illegible] № 14 йолча цеха [illegible]. Цудухьа хIанз технически [illegible]

СУРТА ТIА: [illegible]

Н. Плиева сурт.

Новогрозненски мехкадьтта чакхдоакхача завода коллективо семилетка тIеххьарча шера хьалхарча беттанашка даьха къахьегама хьокхамаш доха хиле а, цхьацхьайолча цехий коллективаша дика кхоачашду тIаийца социалистически декхараш. Царех я № 3 йолча цеха коллектив.

Беттагара беттага дикагIа хул цеха болхлоша доаха толамаш. 21-ча марта кхоачашъяьй цар валови продукци арахецара хьалхарча квартала план. Ер бутт боалехьа бIаьш эзараш сома маьха мехкадьтта продукци арахецаргья цо тIайоагIача оператала чоах.

Российски Федерацe 30 миллион фонде дика дакъа лоац цеха рационализаторашa. Квартала план тIехкхоачаш а еш балха юкъейихьай 10 рационализаторски предложени. Цар боккха пайда бозб пачхьалкхена.

Къахьетта дика къахьег технологаша кх. Гурова, Желдубова, Пилтерака, Гурьева, Копылева, Милькина, кхыбаркаш.

Сурта тIа: вокхагIвоача оператора Милькин Владимир Данилович куллгалду бригада.

Н. Плиева сурт.

СИЙРДА СИЙНА БОС

1965-ча шера май бетта 24-ча дийнахьа 60 шу дуз гIоравьнна дола советски писатель Михаил Шолохов ваь.

АПН дешаращта могаш писателa Виталий Закруткина яздаь «Сийрда сийна бос» яха очерка лоацъа вариант. Очерк бIарча арайоал «Дон» яхача журнала шоллагIча номер тIа.

Виталий ЗАКРУТКИН

Цу дийнахьа дукхьашха вайра со ца Шолохов.

Iуйре йийхка йоацаш яр, сабелгало йоалача хана гоббакха тIаьлха моргаш яр, цхьабакъда, тIехьагIа марахаш тIераяьлар, гуцабаьлар мольа беттара бIайха мала, цул тIехьагIа дукха ца гош чIоагIа яIовхал а елар.

ТIехьашкахьа юхаудар IаьагIа дийрза кхаш, аренашкара нах баха отараш, кIотаргаш а яьнна дола аьлеш. ТIа-тIа лекалуш боагIар малх. Сийнача сигала, бурдолгаш санна, чкъордаш гора. Лакха сигала, шерда чкъамаш а доаржадаь, аьрзеш лелар. Кхачаш доагIача ялатий хьажал дива дар фе. ЦIакха бIаргалайна вене а, ца даь Iалаьнате дика йоадоаш бахьан долаш сайпа чIоагIа везженнача сага уйла еш дар е. Мишта вол из, Михаил Шолохов?

Сигала бесса майна а, баьде хачи а, цIагIа лелаю туфлеш а йохаш, башха лакха а йоацаш хадийча дегIаца саг. Хьайза, сийрда, кIeзига керда а хетаьуш хорта. Къона, цIе бес балаш, цIена яьша юхь. Сийна, делакъена бIаргаш. Малхо хьатара а ерзаяь низ бола фоарт. Балхамашка кхачачаца дерлана дола низ бола пхьарсаш а эIамигача саги дараш санна малхо хьатара дила да. Из вIалла тара вац гIоравьнначa писателa. Из дукхагIа тара ва хIанз дукха ца йоацаш институтера дийца а ваьнна венача колхоза агрономa е станицерча чкъаьрий доахачоа. Маьлза, кийна, арахьарча баьций хьаде йоагIа цунах. ЧIоагIа унахцIена, бесса къона, велаенна саг ва ха. Дага ма доахаш лесац: «Ер фул! Масса шу даьнидол цун? — Тхьаь мут шу даьнна хургдолий-теш? Укха, укх велакъежача, безамерча дIахигача сага хадаь долий-теш «Тихий Дон» яхача романа цец-ама доадаш дола кхо книжкен «ТIакIалтIетеза байни»? Из муьлах волий ва?»

Тхьаь мут шу хьалха дар из...

* * *

Миллионаш болча советски наха чуийнна хьегача къинца болгалдоалаш хар 30-гIа шераш. Мехка массеанIигашка хьалъеш яттар керда низ бола фабрикаш заводаш, электростанцеш шахташ. Артелий боаламаш тоадеш, шердеш бар советски ахархой. Шоай сибат хуицар цурташа, городаша, бIарччача республикаша. Шоай низ кхо ца беш, чIоагIа безам тIабаха, хьинаре, ленински идейн сийрдача баккъделчех, социализм котъаргхиларах вIаарта тийша балхаш лора наха.

Цуница цхьана кхы цхьаьккха хIамаца а белгалдоалаш хилар уж шераш. Цу шерашка эгтара дукхагIа, къизагIа, гIожагIа хьагучаяьлар культ личноста эггара баьдегIара вIрча оаIешаш: Iоткъамера дегабуахаш, шатешцIа, гIорбаьнна бола дукха коммунисташ лувца а лувцаш, цхьаккха гунаь доацаш бовбелга.

Гунахь доацаш низаш дела эгтара дукхагIа сиходенача 1937—1938-ча шерашка куллгалдеча болхлоех вигъ бовлело лаьпар Вешенске — П. К. Лутовой, П. А. Красюков, Логачев, Лимарев. Уж дика бовзаш бар Михаила Александрович Шолохова. Царна цхьачар тIаккхьачар дукхача кхача вешенцашта а. Цу хана кхычарна а кхайкабеш хиннача тайпара, царна массанена а беш хинна бехк «контрреволюционни организацеша юкъе хиннаб» яхаш бар. ХIаьта цул тIехьагIа цхьа-ши бутт баьлча кхыметтел тхона а, тайп-тайпарча каьчерашка доахача наха, хьахайра М. А. Шолохов а лаца кийчаьь вохта. МоллагIча ваьнаца кхачадале а, Шолоховга дIакхьачадар лийца боахкача вешенцаша цунга хабарь хинна каьхаташ. Цул совнагIа, цхьан лог дикача новкъоста-чекиста Михаила Александровичага хоаш йе кхийра, лоацаргволаш ва хьо, аьнна. Писатель Москве вахар.

Цхьа-шин кIира доалдашехьа а, вIалла дага а доацаш этапах Iобахьийта, аьнна тIабийзар лийца боахкча вешенцаш, вагонаш тIа а ховшабаь, ха а оттадаь шоаш мичахьа буг а ца хойташ дIабигар уж. ТIехьагIа из викъ бийнаа сона укх тIеххьарча ханнашца Раздорски совхоза директор волаш бахх беш а хинна, хIанз дукха ха йоаццаш автомобильни катастрофах чIоагIа ловкъарча бесса вешнача Петр Анкинович Красюкова.

— Цу хана тхона тхоаш мича дут хIацар, — кхаш дуви цо. — Тхо лоаде оттабаь хаьхой тхога хIама хьоалаш бацар, тхо деррига а къайлагIа суд а дь, тхоаш Iохьу мотташ дар. Тхо Москве дига хиндадар.

Лийца хинна вешенцаш цхьа за йоакхаш цига мабахта боахкабир. Цхьабакъьа, тха йоакхо е баьлар: сортош даьлар, мохамаш яьлар, керда боржьаш делар, хIаьта тIакела — Ежован ЦК-ен кхайка тIадигачул тIехьагIа — дIахийцар.

— Михаил Александрович деррхгача дуненна вовзаш хилар бахьан долаш дар тхо хьалецар. Шолохов санна волча писателa тIадена гIулакха юхь ца еш хита йиш яцар, хIаьта Сталин цунах саххуш а вар. ХетаргахьаI, тхо дувцарах а «ца хоаш хинна хIама» лаьрхIа хила мегар, хIана аьлча, тхо дукхьала хьахийца а ца дуташ, Iалаьнате сиха дIатIаIхьожалир хьалхагIа тхоашка хин-хиннача балхаш тIа.

Цу халача шерашка алхха шийн мехкахой-вешенцаш кIалхара баьха Iалаэр Шолохов. Шоаш ца боабеш бисарах цу денал долча, дег пхьалхача сага, дунен тIа мел долча хIамал дукхагIа нах безаш волча писателa хамбе безаш ба дукха колхозхой, партийни советски болхлой.

* * *

Вай мехка вахаре Iаьоржа тургаI оттадеш тIабера тIом. Шийна дукха хеза шийн лаьтта лораде гIеттар халкъ.

1941-ча шера 23-ча июне, тIом болабеннача шоллагIча дийнахьа, Вешенски станице митинге ше къамаьа деш М. А. Шолохова аьлар:

— Истори цIендеина дицдалийтача фашистски доалахошта дагадоха-м доагIар цар малхбоалехьа хьалгIертар къиза юха а тохаш эрсий халкъо хьалха дIаяхача хана немций ординеаш хIалакьяь хилар, Берлина дIоагIаш хIапалехьа а эрсий военачальникий бе хиина хилар. Цхьабакъда, хIана вай уж кхы хьалхагIа цIабиха а ца аьчача тайпара чIоагIа оачаргба, толам боахаш доача Щеча Эскара гебагIаша маргIата йоаккаргья низ-Iоткъама кIал латта Европа.

Цу дийнахье а Михаил Александровича телеграмма дайир оборона наркомага маршалага Тимошенкога, «Тихий Дон» баьнаце писателa хьожаьь хинна пачхьалкхен премии оборона фонде дIачуялар лехаш. Болхлой-Ахархой Щеча Эскара запасерча полкови комиссара Михаил Шолохова телеграмма тIа яздора ше «хьаштдолча хана Болхлой-Ахархой Щеча Эскара мутIарашца дIаотта а сай тIеххьара цIий тIадам кхоачабаллалца социалистически Даьхе лораe а кийча ва», яхаш.

Писателa кхоачашдир шийн дош. Дукхача хана из къаьстар шийна дукха езача станицах, шийн дезалех, цIенах. Эзараш кхыбараш а хиннача тайпара, салте хилар Шолоховах.

Эгтара халагIа тIом хиннача хьалхарча зеношкахье а «Правдан», «Красная звезда» яхачен газетий военни корреспондент в волаш фронта эгтара кхерамегIарча участкашка хилар Михаил Александрович.

1941-ча шера июль бетта юххье «Правда» тIа кепа теха арадаьлар тIема очеркай серех йола М. А. Шолоховi хьалхара очерк — «Доне».

ТIем тIа латтача эскаре болха донской казакаш накъа бахара хетаь яр из очерк, цу тIа дика хьахьенхад тIом хьайнача хьалхарча деношка станичникий мастроени мишта яр.

ТIом хьайна шу дузача дийнахьа, 1942-ча шера 22-ча июне, «Правда» тIа арадаьлар Михаил Шолохова яздаь «Гоамала Iилма» яха Iалаьнате дика дувцар. Цу тIа шоаш махиллара къмав хьахьоккхар цхьан юкъа шоаш цIалийцача советски лаьтташ тIа нацистски дамалаша лелаьдаь Iалаьнатенйрча, акха гIулакхаш, гитлеровски палачаша тIема плененашта деш хинна сий доаца низаш, лелаьдаь гIаьрал, даь низаш — цдамий сибат дайна йолча, толхача фашистски бандаша деш хинна деррига ауламаш.

Ше дийша ваьнначо газет кхычарга дIа-хьа а луш дешар вай «Гоамала Iилма» яха дувцар, дешача хана къайлакхаьвапар мишийна хийттор — советски кхалнах, бераш, къоаной безаш а царех дег лазаш а хилар, фашисташта кара а бисa доакъазая тIаккхьача вай салтех къахеташ хилар, гитлеровски бандиташ Iалаьнате чIоагIа гоама хилар. Немций плене лейтенанта Виктор Герасимова тIаэттача адамашка лоадалар ташаш йолаш доккхача Iазапа хьакъехьа Шолохова хьадийцар хIара тIемахочоа дега тIа кхоачаш, цIакха дицлургдоацаш дар.

Наьха кхелаш! Дукх-дукхьа хул уж: иразе даьнъазен, вIалла дагадоалаш хулача хувцамех, кIезигалах, подвигех йиэзе, цхьалхен вахар ше санна чоалханен! МассагIа я уж, саг бахьанцарча Iазапехи куралахи йиза йола, заман яхаргйола произведенеш тIехьагIа хьакхоллара, художника алхха бIаргайна ва Iеш, гIозалпен гIайгIаппеш цун дог доадагдаь йола уж тайп-тайпара кхелаш.

«Ма ираз долаш ва дуненна хала ханаш тIаэттача хана дунен чу ваьна саг...».

Атта декхар дацар берригача вай хаперча наха а Михаил Шолохова а тIадежар: адамий кхелаш бахьанце доаттабеча къовсаме даькъа лоацилга, дукха миллионаш болча наьха болам бIаргагулга, эзараш городаши юртаги хIалакхилар, Iаьржа, дIайха дезадаь гIирсаш, чилла еш йоагаль моттигаш, хьаьрлъаьлна Iовжал, цIий Iе а ухийташ яьнха баъдолчун ветало бIаргагулга.

Пачхьалкхен комиссей цхьанна актай, цхьанна протоколий, советски лаьтта фашистски захватчикаша лелаьдаь зуламаш бIаргадайна болча наха деча тешалий низ кхоачаргбац вай халкъо мел лайнар дика хьагучадаккха. Баржарга диллача а къизалга диллача а бIарга ца байннача тайпара чIоагIа хиннача тIемах йоккха эшал а Iазап а кхьачар миллионаш болча нахага, хIаьта цу миллионех хIара саг шийн эгтара хьашцаргIа долчох, шийн эгтара дезагIа долчох вувлар, царех хIаранега а шийн сагото яр.

Цигара, адамашта тIаккхьачача гIайгIан кIоаргаденашвара хьанийца доацалий-теш сага дог тоходолийташ, саготонах, къахетарах, наьха са шийн белапи кIаьден да, аьнна, боарам боаццаш чIоагIа тийша хиларах хьалдиза дола Михаил Шолохов «Сага кхел» яха дувцар?

МохагIа волча эрсий салтечун Андрей Соколова кхел — из я тIеца аьчача адамий унзарча кхелех цхьа кхел. Из дола хIама а долаш вар тIом хьалехьа: шийна дукха еза есаг, бераш, шийн цIа, хьаьнала къа а хьегаш ше хьайоакхаш йола шийн маьхца чIегилг. Из деррига а дийна, кагдаь, «фу аьнна» михаца дIаэдир тIемо. Цхьабакъда, цунна тIаккхьачана хIамаех эгтара унзарагIа дар плен вихьа фашисташта караволча хана сеца ха а йоапаш заман еш хинна бокъо йоаца Iеттараш, лайца моцал, етар. Ца вохаш чайкваьлар.

Специалиста хьехамаш

СОМИЙ БЕШАМАШКА ДЕ ДЕЗА БАЛХАШ

Республикерчу соминй бешанаш продукций балхаш эгтара дукхагӀа синкъераш йола ю хьаьтӀастий. ВӀалла чӀехьа ца а доладийтан, чуйнца йистедаха доьаш дукха балхаш да сомий бешамашна. Уж бӀаьстанара балхаш дика кхочуш ца хилчахь а, йоьлаш хаинахь кхиачашдарга хьешна хуургдац къинатӀе хьале уьх шера бешамаш латар а гурахьа чуцаш бола сем ковбалар а. Из дика хьидьолх уьх масало.

Ачхой-Мартана районе вӀаши долла уьх «Лермонтовский» «Орджоникидзевский» аха шин совхоз. 1964-ча шера цу шина боахама цхьатерра дахар сомий бешамашна бӀаьсти де деза балхаш. «Орджоникидзевский» совхозе ханнахь а дика а дир деррига балхаш: удобренеш йоккинга, молхаш тохнага, гаьнаш гонахьенаш оахкинага, гаьнаш йоӀнага, иштта кхьдараш. Уж балхаш гайна дир е вӀалла ца деш дисар «Лермонтовский» совхозе. «Орджоникидзевский» совхозе центнерага дӀабаха мах 14 сом 35 кепиги мара а доацаш, хӀара гектара тӀера 37 центнер сем чуийцар, хӀаьта «Лермонтовский» совхозе — центнерага 50 сом 98 кепиги а долаш, гектара тӀера 8,4 центнер мара ялинзар.

Даьча тохкамех гучадьннад республика дукхагӀа йолча районашка сомий гаьнашта Ӏаи вамалахь шелало ю ца даьлга а шераш доза гӀулакх дойя бешамаш дика мара хьаь дерга а. БӀаьсти сомий бешамашка де деш балхаш дика лел Сунженски районерча колхозашна, сомий бешамашта специализирований йолча «Южный» «Орджоникидзевский» ахача совхозашна, иштта дукхачу кхыча боахамашка. Цхьабакъда, республика цхьаьолча боахамашка вӀалла бокъо йоацача тайпара тӀехьадувлийт сомий бешамашкара бӀаьстанара балхаш.

Уьх гартагача хана гаьнаш тӀара чӀонакаш аттӀа йолаллалехьа йистедакхцадерга даргдоацаш да бешахача долрхӀамора шин гӀулакх: гаьнаш йоӀнагеи, соахка гурахьа ца тохаш йисача моттигашка зенерча салонхача хӀамашта дукхьала гаьнашта молхаш тохилгеи.

Сомий гаьнаш йоӀача хана даргдаьба еза цу балх кортеза бекъовеш. Гаьнаш йоӀнага шин тайпара да: доацьешн найлахьеши. Доацьара йоӀеш хилча гаьнашта тӀъовроп цхьа дакъа мара дӀаходадаш, -найлахьара йоӀаш хилча гаьнаш а тӀъоаро цӀенъаь дӀаходдаш.

Цхьан шера догӀдбена гаьнаш араш-дош хилча из чӀонакага гӀолла е чӀонакал, 1,5 — 2 сантиметр лакхагӀолла дӀахоаддабу. ЧӀонакаш гаьнахехьа цу боарраме саьрг а буташ гаьнаш дӀахоададеш хилча дукха а гаьнерагӀа хул гаьнаш йоӀаш воаллачуш болх, хӀаьта цу юхебитача саьрго гаьна деш ва а дац. 2 — 3 — 4 — 5 шу дьнна йоккхагӀа йола тӀъоаронаш доацъеча хана юхертача тӀъовроица йиса еза а хӀамагӀа йола тӀъоаро а цхьа шу мара лаьцна болаш гаьнаш.

Га найлахьар дукха дӀатедаш йола тӀъоаронаш е гаьнаш дӀател юхе гӀолла. Нагахь санна юхе юхе а юташ уж дӀатедаш хилча чоаныш атта оьздаш е вӀалла в вӀашка ца йоагӀаш юь.

Шин сантиметрал совагӀа йола тӀъоаро дӀаходдаьлча лаьрхӀа цу гӀулакха хьеш йола молхаш хьакха еза. Нагахьа санна заводашка кийчъаь уж молхаш боахаме йоацаш яле, уж боахаме ше а кийчъе йиш йолаш я. Уж кийчъар эггара аттагӀа йола рецепт уьх тайпара я: цхьа дакъа ганарий даьтеи, 2 дакъа канифоли, 2 дакъа боалеш вӀашагӀа а тоха, меллашка йоагача цӀера тӀа хьаьнаш, цунна аьлха теха доттаа. Ш иштта хӀама, тӀаьхьа и даьлча, деашашца молхаш йоагӀаш боаллачуш, цӀонча гаьнашта тӀера тӀахьайиса еза. ТӀаккха шу йоагӀаш бӀаьсти хилча.

Соммий гаьнаш йоӀача хана догӀдаьба деза цхьаькха а: цийса урагӀлахача тӀъоаронех кӀеаргагӀен агӀонашкахьа дӀаьхъеча тӀъоаронех дукхагӀен лат сомаш хьаьула цӀенъаш. Республика дукхача боахамашка ца кхетош уьх тайпара гӀалатащ а ду: гаьна шин гӀовна тӀа а йоккхийча тӀъоаронаш тӀа хьалтӀаьдаьвна волченаш оьла саьрганаш юхе гӀолла дӀасед. Из гӀалат да. Уж саьрташ 3 — 4 чӀонаки юхе а юташ мара дӀачедь мегаргдац. Шолла гӀча шера цу саьртех лат сомий чӀонакаш.

Ерритача сомий гаьнех а дӀа а тийда, 40 — 50 сантиметрал дӀаьхагӀа хургдоацаш лоацде деза 50 сантиметрал дӀаьхагӀа дола ницхаш, хӀана аьлча, цхьа дӀаьхагӀа хилча царех хьеса тӀъоаронаш мара хилаш, сомаш латац царех.

Гурахьа молхаш ца тохаш дисача бешамашкарча сомий бешамашка чӀонакаш аттӀалехьа «ДНОК» яха е минеральномаслани эмульси яха молхаш тоха еза гаьнашта. Дукха гӀамаргаш долча сомий молдагӀча гаьнашта а ахкарех цхьа молхаш тоха мегаргьа: «ДНОК-а» боргӀ процент йола раствор, эмульсе пхи процент йола раствор № 30. Эмульсе карбодиеуна (КЭАМ) бархӀ процент йола молхаш, соляроси даьтта эмульсе бархӀ процент йола молхаш. Цхьацца гаьарг долча сомий гаьнашта уьх тайпара молхаш тоха мегаргьа: «ДНОК-а» боргӀ процент йола молхаш, эмульсе йиъ процент йола раствор № 30.

Лакхахьа вай дӀерани кха молхаш сомий гаьнийн чӀонакаш аттӀалехьа мара тоха йиш яц. ЧӀонакаш аттӀа йолаеннача юххье бордосски коччала 3 — 4 процент йола раствор тоха еза гаьнанча, царна грибни лазарш ца хилийтара.

Гаьнаш йоӀача хана а царна молхаш тохача хана а дӀахо бахьа беза гаьнашта юкъера а гаьнашта гонахьара а латта ахкара болх. Къоначча гаьний гонахьенаш оахкачь хана минеральни удобренеш хӀаллахийта еза латтана. ХӀара квадратни метрага 10 — 15 грамм селитрен 20 — 30 грамм суперфосфати кхоачаргӀолча боарамехь тохархьа минеральни удобренеш-Ӏо а йоассаль, цул тӀехьагӀа ахка еза гаьний гонахьенаш. Нагахьа санна гониш гурахьа ахка дале; латта кӀоарга цамца а доакхаш дӀахоачийт уж минеральни удобренеш.

Гурахьа тохаяза йолча сомий бешамашна хӀана хий тоха деза. Сомий гаьраш маьлхага йоага ца йита, ра а гаьний чӀора дезенфекци яра а хӀаллахарча бухан йоккхийча тӀъоаронаштен кӀир тоха еза. Медни купорос е гексохлоран теха хилийта еза на кӀир.

Нагахьа санна сомий гаьний лаза латтӀача хана йис йоагӀе, цо зедергдоацаш кӀур бе йиш хургйолаш кийчо е еза. Цунца цхьана кийчо е еза керда гаьнаш дӀайогӀара а: латта кийчде, кӀоагаш даха, дӀайогӀа гаьнаш Ӏалашье.

Ю. МУРУГОВ,
юртбоахама продукташ яхарех кийчъяран производства министерствон сомий бешаний отдела йоккхагӀа йола агроном.

Дика чакхдаккха бӀаьстан юхье ялаташ дӀадувлга

КПСС ЦК Пленумий исторически решенешна догаш уваьчадь бола республика совхозий болхлой, колхозхой, специалисташ дӀадахача шерашкарча дикагӀа балхаш вӀашагӀаьддаьдаь эгтаь баьхкаб уьх шерарча, совхоза тӀеххьарча бӀаьстанна.

Уьх шера бӀаьстан юхье колхозний совхозийн кханца лаьрххӀа кхоачашдерга юртбоахама производствона интенсификаци яра деш.

Уьх шера 70 эзар тоннага кхачаллаш минеральни удобренеш йоагӀаргьа республикайа. Цул совгӀа, кханца хӀанале а дӀайихьай 240 эзар тонн совгӀа минеральни удобренеш. Царех пхетамна пайда эца беза каргга дӀадахийтар хьувкъам лахабарца юкаметтаттатадергдолаш. ХӀаьта цу гӀуланха бӀаьстан юхье культураш дӀаера садаш динон кийчъ е а уж тоьаца дӀайийна яд а еза. Цхьадолча боахамий цу балхашта дика кальнинай, цхьабакъда, дукха моттигаш а хӀана а дӀале фу кийчдинза, фу кувпара балхаш мела делаш.

Къаьстта чӀоагӀа гӀехьайнсай ГӀудермеса, МалгӀабика, Шелковской, Наьсарен районий колхозашш совхозашш. Эннчок ац мара дӀадувча кондицега кхоачадаь , ялатен ялтабобоним культурай фу дац.

БӀаьстан юхье культураш дӀаьра ю эш сортовойн дӀадувча кондиценга кхоачадаь фу хииайта деза хӀара боахаме уьх гаргарча хана. Цу гӀулакха уьх деношка цӀенадь дакккха а дӀадувча кондиценга кхоачаде а деза цхой доалахьара фу. Паччахьаьлихен ресурсашкара хьомадаь фу а хӀаьта иштта сорт кердадашкара республикански юртбоахама опытни станцера хьомадаь фу а сихагӀа хьаьца деза. Нагахьа санна оцу боахамашна йоийла дӀа-юха хуница а эца а деза фу. ХӀара боахаме фух еца молхаш тӀая а уж теха фу сихха кийчде а деза.

БӀаьстан юхье кханца деча балхашта еш йола кийча мерт буьч болх хила кийчъялла еш.

Ялат, шекара свекла, баьца дааран, кхийола культураш хьуакъаергйолча керттерча кхоачанех ца! — хиш дехкача даьттай хӀара гектарах ийяса а дикагӀа а пайда эцар. ХӀаьта а хиш дехкачь лаьттай доакхӀан ца йеш дукхха боахамаш да хӀанза а.

Кханца хий диллара къаьстта чӀоагӀа тӀехьадисах Урус-Мартана, Сунженски, Шаьла районий боахамаш. Укказа гуйран-Ӏан замадахьа хий дилла дезаш хиначча даьттарх 30 процент мара хий дилла дац. Хиш дехкача даьттарх пайда дикагӀа эца хий ухаргдола сангараш сихагӀа цӀенье, гидротехнически гӀирсаш тоаде деза. Къаьстта дикагӀа торне е еза хий дехка болхлой къоастабаран кийчбаран. Цхьабакъда, уж тайпа болхлой кийчбара оарцагӀдалах Урус-Мартанан Шаьлен боахамаш. Цу балха тӀа оттайе уьх деношка кийчбе беза боахамий дикагӀа бола болхлой, хий дехкара шкъатӀ а даьнхха кхыча балхаш тӀа хьежабе йиш яц уж. Хиш дехкача даьттанашка дӀайийнача хӀара гектара эшачча боараме хий гӀоргдолча тайпара вӀашитӀехьадакхха деза гӀулакх. Даьттанна тӀоадал соцаеш хий диллачул тӀехьагӀа мара дӀае мегаргьац бӀаьстан юхье ю культураш.

Боаза пайда эца беза дӀайийна хӀамаш хьувкъавра болча боккхача кхоачанах — удобренеех. Цхьабакъда, удобреней хан ца беш дукха моттигаш я хӀанз а, ео доаттаю уж дӀаоттаьь, ханиахьа цӀаикхьац машинаькъа станцешкара. Царех и Шаьла района Ленина цӀорах йолӀ колхоз, «Автуринский» «Шалинский» совхозаш, кхыдола боахамаш.

ХӀадд массанахьа а подкормка е еза гуйран ялаташта, дикагӀа йола ханаш карара ца а йоадийташ. ХӀана аьача, нагахьа санна оазама тӀагӀаллара тӀоа бокъаболча удобренеш тоасе а царех пайда цӀенгга баргба. Гуйран ялаташта еш йола подкормка дукхагӀча лаьнне март бетта ю кхаа еза. Цу гӀулакха ашнацел совнагӀа биза пайда эца беза тукоеш сенжанх, эргаьлача кхо тоссаргех, кхыча средствах.

БӀаьстан юхьера культураш дӀаюоргйолча даьттанашка тоеса удобренеш массанахьа а цхьатарра йоюарголаш а культураш дӀаеле хьалхагӀа латтта тоадеча хана вахана дика юкъегӀоогйолаш а тасса еза. Дикдахийта мегаргдац, фу дӀаюсеача хана цунца хӀеаигача боараме минеральни удобренеш тайсача, цунах боккха пайда боалаш хилар. Цудухьа цхьан хана мугӀарашта юхьен бӀенеш удобренеш а юшаргйолаш дӀае еза шекара свеклаи хьажкӀаши.

Уьх шера республикера ерригаш а хӀана яц дьнна йолча районашка дӀайийнача хӀамашта кхоачамбалла тӀоадал яц даьттанца. Цудухьа цхьанна а тайпара из даьттанцара дӀакъаьстийта мегаргьац. БӀаьстан юхье кханкара балхаш дӀадоладенначча хьалхарча денношке а деза тӀатеӀӀа къовсам лоаттабе беза Ӏоаль тӀоадах соцадеш дунах кийсе пайда эдаран дукха. Из доархӀамора болх дика лахабу хӀанале эррнгача эзба тӀа мнхаш даьха хьнича Грозненски Шелковскойн районий колхозашшен совхозашшен. Тоьал дуцдача кханца тӀоадах соцаеш болх баьаь Шаьла, Урус-Мартана, Ачхой-Мартана районашка. Из болх тӀехьабитта мегаргбац кхыча районашка а. Доацдача ханашка, оахан довсара доддашехь а, 1 — 2 дийнахь мацхаш даьха зекха еза ерригга эзбь.

Грозненски, Шелковской, Наурски районий дукхача боахамашна хӀанале а тоьал йоккхийча моттигашка дӀайийнай хьалха юь культураш — горех, кен, уж шаккхе тайпа цхьаьна. Хьалха юь культураш гоза мегаргьяц. Оахан довсара даха а хьежаш дӀае еза хьалха юь культураш. Цу гӀулакха ханнахьей дикен обработка е еза бӀаьстан юхьера культураш дӀаюоргйолча даьтта.

Гуйран ялатен хьувкъадара чӀоагӀа доархӀаме болх ба царна ханнахьа, гоа ца деш махкаш дахар. Махкаш даьа могадац гуйран ялатан нийлхен аьален дале а хӀаьта иштта йийхьача (гӀомарах долча) лаьтташка дӀадийна дале а. БӀаьстан кханкара балхаш чакхдоахача хана дӀайийна хӀамаш хьувкъаяр дукха лоаттабу къовсам дахь колхозийн совхозийн куьгалхой а специалистий а тӀаьхьенам балаш хила беза. Болх ю а бран йолаш а бе мегаргбац.

БӀаьстан юхье культураш дӀаера балхашта ханнахьа кийчо лри уж дика чакхдахарн — юртбоахама культурай хьувкъам лаздбергбола гӀулакх.

М. БРИДНОВСКИЙ,
Нохч-ГӀалгӀай АССР заслуженни агроном.

Пхи эзар тонн гаргга моттигера удобренеш ехнай уьх шера Шаьла районерча «Южный» яхача совхоза кханца. Дика къахьет удобренеш кханца дӀаккхуьхьача механизаторашна. ХӀара дийнахьа 90 тоннига кхоачаш удобренеш тӀайотт трактор-погрузчинаца механизатора Хасмагомедова.
СУРТА ТӀА: Хасмагомедов удобренеш тӀайотташ ва.
Н. Кобиашвили сурт.

ТЕШАМЕ ЛАРД ЕЛЛАЙ

Уьх шера тӀайийца дежхараш кхоачашде соахка гурахьа а болабелар Урус-Мартана района «Гехинский» совхоза механизаторай. Агротехнически дикагӀча хана ахьар 2100 гектар эзбь, 1900 гектара тӀа гурахьа дуь ялаташ дӀадийра. Цул тӀехьагӀа гурахьа дӀадийначчен бӀаьсти дӀадуврглолчен ялатанта удобренеш туаса йолийир. Гурахьа дийначча ялатий 1600 гектара тӀа 320 тонн минеральни удобренеш тайсар ю, цул совгӀа хьажкӀаши шекара свеклаш юрргйолча кханка 6000 тонн ширдаьнна кхо диллад. ДӀахо а деш латт уж балхаш.

800 гектара тӀа ялатийна лаьрхӀа хьажкӀаш юргъь совхозе. Уж хьалхкхера механизированни 4 звено вӀашагӀъеллай, хӀаьта 16 звенос 600 гектара тӀа шекара свекла кхеергья. Балха арамла кийча я 68 тракторах 64 трактор. Тоаь кьннай ерригга тӀехьатосса инвентарь. ХӀаьта дӀаде мера ца деаш да 90 тонн хьажкӀийн, 11 тонн шекара свеклан, кхыча культурийн фу.

БӀаьстан балхаш дӀаделаде йиш хиначча деношка 9 агрегат аралар совхоза кханка тӀоадал дӀакъовла. Районе массарел а хьалхагӀа баьлар «Гехинский» совхоза механизатораш ца болх баь. Дукхача хана деза кханка болх беш болча механизаторашна дика кхетадора тӀоадал сихха дӀакъовлнгага мел доархӀаме да а уьх шера лаьттаца тӀоадал кӀелинга Ӏайнагга а. Цудухьа сменни нормаш тӀехкхоачашйора цхьоалагӀча отделе тракторнсташа Махаев Лаьчас, Идрисов Султана, шолагӀча отделе механизаторша Дадашев Ӏаьлас, Шиӏаев Зейндина, кхычар а.

Ялаташ дӀаде а кхычарел хьалха болабенна совхозе. ХӀанзале а 100 гектара тӀа дӀабийна кен, горох. ДикагӀа къахьет ялаташ дӀадувча трактористаша М. Устархановa, Ш. Наурбнева, седьлцкашна Саралиев Майрбика, Шептукаев Мухьмада.

Дадахача шера 40 гектара тӀа тхьамка дӀадийнадар совхозе. Кунхаев Ахьмад керте латтача бригадо цунна дика гӀулакх дарах план 10 центнер йолча хӀара гектара тӀара 13,5 центнер тхьамка чуийцар. Цу гӀулакхах дика пайда баьлар совхоза. Цудухьа уьх шера из маьхера культура 150 гектара тӀа дӀае лаьрхӀал уьназа. Тхьамка дика хьувкъадара лаьрхӀа терко ю боахаме. Рассадин хьисапе из кхедара 500 рама чу ширдаьнна кхо диллад, хӀаьта 250 рама чу тхьамка фу дӀадийнад. Рассада дӀаюргйола пайда кийчъеш латт.

Хий дехка лаьтта кӀелига за совхозе. Деррига 100 гектар мара дац. ДогӀаш хьисапе хий тохаргда цу майда тӀа. Лакхе мел дийцачунга хьежача теша йиш я уьх шера а совхоза къахьегамхоша дика толамаш доахаргхилара.

В. АРЧАКОВ,
тха собкорр.

Политически дешаре дизза дакъа лоац

Шаьла замах юхедисача шерачa гӀулакхашца лоаттабеча къовсаме боккхача доархӀамора гера да политически дешар. Партийни дешара сета деша 600 комсомолец ца хӀанз. Комсомольски дешара оцу кулгалдехьоабаьб дикагӀа дийна бола пропагандисташ.

Комсомола райкомо царта районашца цхьана хӀара бетта пропагандисташца семинараш ю. Шаьлача замах шерачa гӀулакхашца къовсам лоаттабара боккха доархӀам болаш я пайдахьа кхалнаха хьайийла политграмота кружкаш. Уж районе 50 я. Шиӏ отталча тематикаш ю цу кружокашна занятеш, цул совгӀа ухь дикагӀболча активисташца уьх темах конференцеш ю: «Ислама кхалсаган», «Дезал барт болаш хилара гӀо дой дьне», «Теша мегаргйий къорӀахь», иштта кхьцараш. ТӀехьадисача зенерча гӀулакхашца къовсам лоаттабара боккха доархӀам болаш я атеизмашкацхьа пропаганда. Тха комсомола райкомо вӀашагӀъеллай 71 сая чудоагӀаш йола лекторски группа. Фермашка, полевой станашка бригадашкахь, хӀаьта иштта кхыйолча нах вӀашагӀкхийттача моттигашка а ухаш вагирхошна къамаьлаш ду цу группа членаша. Иштта лекторски группаша дӀадахача шера 640 лекци йийшай, хӀаьта царех атеистически темах лаьца 314 лекци а йийшай.

900 сагi юкъедоагӀаш атеистически 20 лекторски группа я районе. Цу группашта кулгалдеш ба шоай гӀулакх довзаш, дика дийна пропагандисташ, хӀаьта царца ю атеистически пропаганда болх иштта вӀашатӀехьабакхха безем из иштта дӀабахьа белеи яхача дешашта хетаьь семинараши инструкторски совещанеши.

Иштта вӀашагӀъелла а болх беш а я Ӏилма атеизма 2 кабинет. Цул совгӀа 9000 ладувгӀарха чулоацаш 600 атеистически лектори вӀашагӀъеллай районерча школашка.

Диафильмаш а хьувкхаш шоай болх сакъердаме дӀаьхо цӀеннах болх беча лектореша. Лекторей керттера темаш я «Бутти малхи лацар», «Лаьтта вахар дӀадоладалар», «Ӏилмон дьнеи Вселеннех яхар», кхыраш. Лектореша шоай болх цӀанах, нах дикагӀа кхетаргболча тайпара бу, дукхагӀа долча даьтта вайнахьа неттах еш лекцеш. Лектора лекци йийшачул тӀехьагӀа хаттараш ду, цу хаттаранта жопаш тел лектора, кхы къамаьлаш хул. Шин гӀулакх довзача лекторашна каментарешa а еш диафильмаш хьувкх.

Дика бу болх Ново-атагински, Алероевски, Серджен-Юртовски, Шалински школашкарча лекторанa. Хьалхе а отталча графиках ю цар занятеш. «Дьна зенерча гӀулакхашца чӀоагӀагӀа къовсам лоаттабе» яхача темах лаьца дийцар юртарча нахъа сходе. Юртбоахама къахьегамхошен интеллигенцен къамаьлаш деш дӀайилхьар уж санна йола сходаш районерча юрташка. Цух совгӀа массайолча юрташка чакхъялар кхоалнаьхен мохкарийн сходаш. БелгӀа даккхе деза, дукха ветий кхудар, кхийна балале мохкарий маьпе ахар, зенера гӀулакхаш деладар цул тӀехьагӀа кӀезигдалар. Шаьлача замах юхедисача цу зенерча гӀулакхашца лоаттабеча къовсаме дика гера да моттигера радиовещани, «Красное знамя» яха районни газет, «Районе гӀолла йода креводил» яха «комсомольски прожектора» районни сатирически газет. Зенерча гӀулакхашца къовсам лоаттабара дукха болх бу къонахчар творчески объединение а.

Ширача гӀулакхашца чӀоагӀа къовсам лоаттабу моттигерча Совета а. Цар ийкалаша хаст-хаста докладаши беседаши ю, кхалнах юкъарча вахара юкъеоза гӀерташ дукха къахьет. Цу зенерча гӀулакхашца къовсам лоаттабе льнний культура учреждени а. ТӀеххьарча хана массайолча клубей библиотекеи атеисто уголокаш ьй. Районни культура цӀенцӀерах дӀа-хьа уха агитклуб я — МТФ бригадашка хроникально-документальни фильмаш хьувкх цо.

Шаьлача замах юхедисача цу ширача гӀулакхашца къовсам лоаттабара даькъе дукха кхоачамбоацараш а да тха районе. Цхьабакъда, Шаьла районерча комсомольцашен кагирхошен шоай низ кхебергбац шоашта хьалхашка латта декхараш кхоачашдара.

С. ПАЙХАЕВА,
ВЛКСМ Шаьла райкомо секретарь.

долла хӀама а дайра оьсий салтечо Соколова. Дукха Ӏазаш балеи дайна дола цул са бӀарздала ма леаий, цьнна хетадора, цхьабакъда, гӀов дӀабьнначуа тӀехьагӀа, новкъа кӀальикбо а кхийтта цо шийха цу кӀальна да вьнначча хана — тӀаккха делдача хӀамал а котбьлар вахарцара безам, цо кӀаьдир, дӀоахдир цуй дог.

«Сага кхел» — из Михаил Александровичa ше дуьлаш яьъьча кӀедигача произведенех цхьа произведени я. ХӀаьта дуьцачо Андрей Соколово шин кӀаьнк а лаьрхӀа цо хьаийца вӀашига Ванюшен новкъа дӀабоахаш брет а ца хулаш тӀоэра а хьежаш бӀаргаца накъа боахача хана. Шоай дог тохедадийта дола дуьцар ьахь: доалаача вайна гуш бар Шолохов ше ваций?

Михаил Шолохов бера хана ваьна меттиг а шаьрача аренашкара Кружилин яха казакий отараш. Шаьнга волча хана дена лаьттанца къахьегаш бола нах гуча хийнав кӀаьнк. Цул дега чу шаьнка йицургйоацаш вахара «эррига дерш а юташ», тӀа-тӀа дукхагӀа хьаделлалоре цунна хьалхашка кханенех дийза йола дийна дуне.

Дукхьал дунеех бӀарг тоза ца дарий вовкъа юа ваь Шолохов ше кхувш воагӀа зӀамигга саг волча хана. Наьха догар дараишта дух тӀа вахара чӀоагӀа сурьте волаш, къувсаш, болх беш, нахага дика деча гӀалдолаш, нахага сагото еца веаххаш, га хьалхалара къайленаш, акхана молханашне оьшалаш йоаааш, лаьтте ца яшне доал дахувгӀаш, дуьне кошлкен чай вцаш хьаненах ю. Цудухьа Шолоховa произведенеш тӀа Ӏалаьмате кхза хаьнехад, наха фамилаш царна догадоахкараши хьацца ца Ӏеш, дерригга са мел доалла хӀама, цар ерригача башхалашца. Цул а совнагӀа: шолагӀча бесса хьалхехьа а ю дуьваш, Шолохова бахьнгца цьбенд жьеттарча хӀамай чулоацам, хьагойт цар ирсалонаш.

1959-ча шера бӀаьсти ше Париже волча хана французски писателашеи журналисташеи даьча хаттаранта жоп а луш, Шолохова аьлар:

— Са Доне ваьа. Са ваьхаа сай книжка тӀа юцаш йола событеш хиначча Вешенски станица районе, са хӀанз а цига вах. Тхо вӀашагӀкъаста йиш йолаш дац.

Ца бакъ да. Михаил Шолоховн цуй дукха сзаш йола крайн вӀашагӀкъаьстаде йиш йолаш дац. Уж вӀашагӀа зарглоацаш дувзаленна да.

Ӏалаьмате воккха писатель санна хийна ца Ӏеш, кӀорда ца деш халкъа бераат дарглолча оагӀорахьа болх беш вола общественни деятель санна Вешенскe хьалхийнав Шолохов. Ше ваьча шин пранна Михаил Александровичa мел дукха хӀама даьд а кхы дӀахо мел дукха хӀама деш ва а ловзара кхоачам ба моллагӀа волча веценпаца къамаьл дича.

Сона бӀаргалайнаг вешенски почтальоно хӀара денна Шолохова цӀагӀа мел письмаш кхьъ. Сона хаьадехар: Советски Союза масса а мийинггашкара яха ца Ӏеш, дуьнен тӀарча дукхача мехкашкара а ухаш дола болла дукха письмаш кхьаьа лаьха къоастадара-м йиш нах эшаре ма бий. Даьгрде а хала ца масса тайпарча цхьа Шолоховa тӀакхуьаьаш дола эзараш хаттараш,— ца деш хилча-м доккха книжка даде везаргдар.

Цхьабакъда, Михаил Александровичa хьалхагӀа надаь а хӀанз зеде а бойча дукхача ваьа дух тӀа бовза массаца а бозам болаш на керторa цхьа дош: цуй книжкаш дӀахо хадега иштта латт, цар тӀа буцца турпалех дӀахо фу хул. Иштта цар «Тихий Дон» яхача книжка хьакъехьа а, «ТӀакӀалтӀатеха байа» яхача книжка хьакъехьа а, хӀанз иштта хьежаш, сатувсаш ба нах «Даьхе бахьнице лийхай уж» яха роман дӀахо ладарга я.

Вахар тайп-тайпара доза йиш а художникашка. Цхьабараше тӀагӀолла бӀаргтохаш лаьрххӀа йоалоаш а деш йомаху дуне, тӀаккха кертторa деш дакъа моаш доьча цу йоазенех пайда ац цар дуне довзара; шолагӀбараш шоаш боаккхача зена тӀехьбаланц шоаита хьаштдолаш дол а хӀамаелли явленеш; кхоалагӀбараш наха дагадоаьхкараштен цар дераштен анализ яра мара, цхьанна кхыча хӀаманца гуналь доацаш ба.

Цхьабакъда, болаш ба кхы цхьаькха тайпа художникаш а, эггара лакхегӀарча, эггара дизагӀча махаца дош хьаийца аьлча а, уж ба нах — тӀемахой, бакъдола хӀама кхайкадераш, долла хӀама а довзара сутара бола нах, событешца чӀоагӀа безам тӀа а баха дакъа лоацаш бола нах. Царна эшаш дац «вахара юкъе хиад» яхаш хьола тӀахьехалаш, хӀана аьлча уж массаза а эггара дукхагӀа вахар кхехкача моттигашка ба, салтечоа тӀем тӀа хетар да царна вахаре хетар.

Иштта ва Михаил Шолохов.

Михаил Шолохова сий деш, цо язаь книжкаш дешача миллионаш болча наха бизача боараме хоаш дале ч мацаш я ца бола мишта бу, цена теха йисте я даьнна книжка. халкъага дӀакхачалохьа цо мел чӀоагӀа ший са дуь, цо ший сина мел дукха Ӏазап хӀаап.

Вай дерригаш а чӀоагӀа гӀоалох шолоховски шаьрача хьахаьло, тӀатохкор тӀоралашкон хӀама моццам, мра, цӀена, шаьра лоьча халкъа меттто, вай безам чӀоагӀа тӀоза цу къаьлгаца образашца, вайна бӀаргагу, цар психологи мел кӀоарга я, цепоах цар дега хетадеш садоалаш санна хилара; хӀаькхайла ьыд а вийна бе йолла йиш йола хӀана санна, селла чӀоагӀа я шолоховски пейзажий Майнa, къаьга, дийна хозал, хӀаьта вайна хетаьу цун книжкай оагӀонаш тӀара боалий бешаний, аренашкарча баьций хоза хьаж, денала даьтт, кӀун хьехкача баркасий, гоора хьавара, зизай хьадж — вахара ший хьадж хьаухаш санна.

ХӀаа, вай чӀоагӀа безам тӀаболла шолоховски творчествана, юха а юха а деш вай Шолохова даь йоазош, цо тамашне цӀена хьаьхезача вахарах кхы цӀаькха а чам эцар духьа, вайца дага а лохац селла къаьгача цу лакхаленга кхачар художнико мел дукха а кӀорда ца деш а къахьийгад.

Илле, хьаьнилто доаккхача иллe хьисапе атта ялаьлаш «Тихий Дон», цкъа садоаккхаме а хьахинадац «ТӀакӀалтӀатеха бай» яха роман. Вайнна йоаза эзараш байсаш, уйлаш еш, саьхувзаш, шекоувлаш даьха эзараш саьхаташ, доалаш хилал художнически къахьегам латт бӀаргаь а ца гуш шолоховски книжкай оагӀонашта тӀехьашка.

Лоадама хӀама ца эшаш пхийтта шу даьккхад Шолохова «Тихий Дон» яздеш. ЧӀоагӀа новкъа я долаш, массехк оагӀув мара ца юсаш тӀеша хаха айра цӀа хезача эпопея рукописаш. Цхьабакъда, нагахьа санна техкам беш болча наха бентталарча шолоховски почеркаца язъьча оагӀоний лёвнаш, дукха а тайп-тайпара варианташ, сихха къоалаца яь набросканаш, хьанаш, Ӏалаьмате дукха тоаларш, дӀадоадаь дешаш, нисъейиха хӀамаш, тӀадеттараш а долаш цхьа а кхы а керда нопеш карабахьача, — тӀаккха цар цхьа ю, дукхьаза а тацаш ерьар, селла чӀоагӀа болх булуш, бахь кӀорда ца беш, шийтара Ӏалаьмате къахьа дӀадехаш художник хилара.

ХӀаа, художник хилара даллача, шийтара цъаза дӀалехаш ва Шолохов. Романа хӀара къаьст-къаьсто сцена тӀехьа-хьахьа яхарал совнагӀа, иттазмех а дукхагӀа из хувпарал совнагӀа. бе а дехкаш царех фу доал хьожача хьисапе, тохкаш бу хӀара дена, хӀара эпитета, хоаределаш дӀаоал уж, шин са а дуаш хьож из, цар оаз иштта йоагӀа, тайп-тайпарча оагӀонашкахьа а дерзадеш тохк цо уж, дегала дӀакхосс, хьа ца эцаш дут меладар, къаьга доацар, хьаллагӀ а лийда ширдаьннар, бегара Ӏо ца шалаш оаш гӀаьле а йолаш лаха волау керда дешаш, керда определенеш, уж а цу сахьате къахетам боацаш дӀа а кхайсе юха а — массаалагӀа!— чуул керда дараш лаха.

Цхьаннахьа Хоирана юхле лакхача гуш тӀа азиатски Ӏаьдалах когаш чоалтеха Ӏо а хайя, дукха сахьаташ а доахаш оагӀаш хул из ӀажагӀосийна бес-болча хи чу чкъаьран вагий кӀоригаш миштa доба дуьш, доаханга боахкача йӀаьха ножамаш йолча колхозхона сабоаре деча къамаьлашка ладувгӀаш. ЧӀоагӀача мехо легаьнча хьуна гаьнашта юкъе гӀолла чакх а вувлаш, тӀехкарашка кхачаллаца лайла чу а ухаш тӀехьанаьле делаш хул из Дона юхерча хьунашка мишта кхаьчай а ца хоаш йолча ахкача хьакхийна, геттара ший са тоо теха из е а бийя, цьвмара вела а къежаш, тӀаккха бетвоах аькха бӀаргагушехьа а цунах ххера а венна хена тӀа ваьнна зовха навъкъахо.

Шин газика ю бе а доаллаш, из дехкаш ше каггӀашехьа гонахьа мел дола хӀама ю вӀаштӀехьдоал цунтаьнна ситала сердалонах гуш йола комбайн а, наькъа йисте гӀолла додача ор чу хьийдда йода шолкъа а, хьехка залаза долча кӀина юкъера розовн бос бола хьаь а, баь тӀарча наькъа такилгах гоора лано йита дер а.

Цхьабакъда, гаьнаш баьцаш, хиш аренаш Шолохова мелла дукха езе а. Зизаштен даьттан хьажан из мелла тӀеравале а — хӀаьта а цунна эггара дукхагӀа везар саг ва. Дог дӀайха а долаш, дерала эзала а воацаш, дог-уйла цӀена а долаш, балха тӀера а волаш вола хӀара саг — из художника доттагӀа а воша а ва. Тракторист, тӀем тӀа цар ойна йиха жера, колхоза бригадир, парте райкома секретарь, школа хаьхо, ишьарний доазар — уж дерригаш а Михаил Шолохов волча ух, геттара гаьнарча горедашкарен станицашкарен а тӀехь, цун хьехарга ладувгӀа, цунга шоай гӀулакхаш дӀадувца, цунца дагабала. ХӀаьта Шолохова массаза а саго яхар кхетаде, цунна новкъостал де хов.

«Ахха буц мара яц цах хьежача а йоачаш эттача а бе-башза а ца хеташ, лаьтте хьувкъача кхачах яха а яхаш, ше хӀалакьеш бола муз баьннача хана цунна мутӀахьа хилае юха а юшаш лаьттах хьалтӀаювлар. ХӀаьта тӀаккха михаца фу дӀа а тесе, иштта мара кхы бе-башза ца хеташ яле дӀайоал из, шийна Ӏоажал тӀахьа гуйран малх декъадеяча мергӀилгаша яхача шархаца даькъала а буцаш...»,

Саг буц яц. Цо къахьег доаллача лаьтта, цунца безам а ба говзал а я, цунна дегагӀоза а хул сагото а кхоач, цо къовсам доаттабу дерригача адамий ирса бахьанце, дикачоан бакъдолчоан тӀехьа, цунца я цун вахара бокъонца йода хозал. Ма йоккха гӀайгӀа кхоач-кх сагага, нагахьа санна кхоанен дукха лоаттабеча бирсача къовсаме беррига нах тӀаккхувш дар кхетале ца довш е кхетале ца могаш из вусе, нагахьа санна сийлахьбоккхача къовсаме ше лаца езача моттига къоастам а ца беш, вахара дукхала вала из гӀерте. Цунна къаьгга дика теша ду Григорий Мелехова тӀаатрача йоккхийча сагото наха. ЦӀаккха а тервош даь! да дуне, гӀайгӀане, чӀоагӀа цунах къахеташ зув вай цун вахара гӀулакхаш воаштa хьалхашка иштта даьр, вай догашка цхьа ше дукхаза а совбувл из галхаза, денал дола, хоза саг дӀа ца хеташ дисача ца! мара доацача бакъдолчуннара безам.

Шийна дукха дезадена книжкаш бӀаь тераптаа лаьрхӀа къоастаду халкъа. ДоаттӀар оалара лархӀа дезар доархӀари халкъ ва.

Цо хержар цӀаккха къа цахуш ваьа хара ца долаш, цӀаккха а ший низ ца боаш, вахара бакъдолчоа тӀера ца доалаш дус...

...ХӀанз дукха ха йоаццаш Задонье, Ӏаьржача лаьттаашта юххерча нах ца бахача, малхох йокъалов йоагаьча аренашка хилар со. Ниэткъа мара холуш боацача аренашкарча цхьан гув босен тӀа Ӏохайташ дӀайихача ахкан дийнахьа со а соцара са новкъостий а. Гаьнна, теӀача моттигашка кӀайча бесса а лесташ гӀеттаьш яр йовхала сийрда Ӏи. Малхбоалехьара хьеккача михо жа ухача наькъа Ӏацилгех мекъа дом кхестабора, лакхехьа урагӀа а кхухьаш цӀенача сигалеица боаржа а бийя дӀабоаккхар цо из.

Хьыхаргаьннаь уллача ха яхача цхьан казака — чарахьо жеео юаш йолча къахьача баьца кӀотарг дӀа-хьа а тетта, цу юкъера хьа а леха хьадаькхар цхьа зӀамигга баьца мергӀилг. ЧӀоагӀа боча тӀаьр-юкъе Ӏодилхар цо тах хьисапе дитакъига бивь са бола мергӀияг, къаьга йоаца, тӀадамаш а тӀалатташ йола листилгаш Ӏо а теӀаль, тӀаьр-юкъ юха тӀа хьалтӀа а еха бӀаргаш дувшадир цо.

— Ер я-кх из, тха чебрец, тха буп-езарг, — аьлар цо ше из селла боча алараш тааш ца хетача хьисапе, из бочан йоде а хьежаш. — Ӏа хьаьккха из, из буц, когаш тӀабийттеача, дуне мелд дӀахьо, хӀаьта а цун хьадж дийна, низ болаш хургьа, хӀана аьлча из дийна я, цӀаккха лергдоаца лиза санна...

Цу тайпара хьадж йолча баьца — чебреца, цӀаккха маьлхара гӀоргдоацаши лергдоацаши долча зизана, дашкаи дахаш хургдолча бӀаьстанарча сийрда гийна бос болча зилана тера хийтар сона цу дийнахьа Михаил Шолохова кхелла деррига а.

(АПН).

НАЬХА ХЬАШТАШ КХОАЧАШДАРА

Дlадахачa шера июль бетта хиннача СССР-н Лаккхечарча Совета сессе тикашка, кхыйолча къахьегамхой хьашташ кхоачашдеча организацешка болх беш болча наха алапи тlатоха льнна ль решени дег тlара раьза болаш тlаийцар советски наха. Бакъда, цу законо кхы а доккхагlа декхарш хьалханиа оттадир торгови организацей болхлошта. Цу гlулакхах дика кхеташ, шайн махулла къахьегамхой хьашташ кхоачашде гlерташ а ба Малгlабика столовешкара, тикашкара болхлой. Дlадахача шера план кхоачашйир дукхагlа йолча коллективаша.

Цу шера Малгlабика къахьегамхоша 5050000 сома маьха промышленни кхачани товараш ийцад тикашкара. Къахьегамхой хьал-таро лаккхуш латтара масал да из.

Наха бояккъ пайда белар ца доххаш дукха даьдача товарий мах чухнахьа баккхаро а. Тха городе юкъера лаьрхlача 53.000 сом лохбелар из мах. Сихха уж товараш нахага дlаккхачийтар духьа «Малгобекнефта» ОРС-о, ярмаркаш хьаелл каст-каста, товараш дlаххуьь кхыйолча моттигашка.

Из болх дерггlа вlаштlехьйинкхара чlоагlа терраш тlабехийт горкомо, хlана аьлча уж товараш махкалд ца даьлча тишлу, бос бов. Цох наччахьалкхенна зе хул. Цудухьа дукхагlа бола продавецаш дика оарцагlбаьлар уж товараш сихагlа дохкара. Цу гlулакха къаьстта белгалбаьлар №№ 2—3 йолча тикай заведующеш Г. Жадан, О. Агиев. Дlа ца эцаш даьдача товарех хlанз мукъайоахаш латт тикай помещенеш, склаяш.

Шерлуш латт общественни питlане сеть. Укх тlеххьарча хана керда хьаййна буфеташ, закусочнеш, столовеш, кхачан товарий нарекаш а городе болх беш. Дукхагlа болча моттигашка продукташ ца тахийтара оттаьь холодильникаш, кхыйола оборудовани а. Дика капитальни ремонт ль къьнача помещенешта.

Дишлац партийни организацешта торговле болх берий квалификами лакдъера гlулакх а. Институташка, техникумашка дена дlахьажаваьь 27 саг. Шоаш болх беча коллективашта юкъе а Iомалу наз, лакгъо шоай опыт, гоннаш.

Дерриге а дика да ала йиш яц Малгlабика торгови системе. Цхьайолча тикаша, столовеша доагтlача тайпара кхоачашдац шоашта хьалханиа оттадь декхарш, кхоачамъац планаш, телхаш советски торговле бокъонаш. Цуухьа партийни, профсоюзни, комсомольски организацеш тlахьайхац из гlалат сихха балха юкъера дlадаккхара.

Хlанз кlеддиге хул тикашка наха эттара чlоагlа эшаш йола продукташ: даьтта, мукь, дулх, кондитерски изделеш. Баттахьа шера пийсаяц цхьаьола промышленни товараш а. Масала, Iаша барзкъа (къаьстта болхлошта), стиральни машинаш, холодильникаш, шьелгlаш. ОРС-а специалисташна дагlа а даьнна уж кхоачамбоацараш укх шера дlадаха хьаргlад оаха, хlана аьлча дегlайоагlача гораза уж товараш эш.

Укх тlеххьарча хана торговле болх бе ухийт шоай болх а боваш тешаме бола наха. Хlара бетта дукхагlа хул тикашка, столовешка болх бу кхалнах, дlайоалый социалистически ахь, чlоагlбеннаб тlахьожам.

Цу гlулакхо бокхха пайда лу. Дlабахача шии бетта план 102 процент кхоачашьяьй ОРС-о.

Кхы а бехктокхамегlа да районна хьалханиа латта декхараш. Из я юрташка бахача наьха хьашташ кхоачашде деаш. Хlанз дlадолалуш латт бlаьстан балхаш. Торгови болхлошкара доккха новкъостал эш кхашкa къахьегаш боахкача механизаторашта. Райпо правлени уйла еш я цу гlулакха, из доаш дийцад горкоме а. Хlанз хьатlаулаш латт кхашка боахкарашта эша продукташ, товараш. Совхозашкеи, колхозеи дlа-хьа ухаш ший тайпара машинаш-тикаш а.

Цу гlулакхо тара хулийтарьа района хьалхашка латта декхараш кхоачашде.

И. СУРХОЕВ,
КПСС Малгlабика горкома секретарь.

Школьни вахар

Урок йолаелча...

Шоаотъъея пхиъ минут. Хо а цхьаи урока ха. Мишта дlахьоргьа из, малагlа пайда эцаргба цох дешархоша? Уж а кхы дукхха а хаттараш да урок ала задача хьехархочун дагахьлаттараш.

Тхо да тхоай мохьерча цхьоалагlча «де» классе. Гоциннна Лариса Алексеевна я цу классе берашта хьехархо.

Арифметика урок. Цул тема я «Тхьаьнестц кхачалца ларкlен задачаш ден». Хьехархо хьена аьнна тетрадаш укх парташ тlа. Дукхача тетрадашта юкъе цlе ленташ дада. Из я пхиаш уттаара белгало. Духхьала цу цlеча лентаидго тlаьхьенх мел къахьега дийнад хьехархочун бераша тхе бетта мара дийна доацдаш а «тlехдина» аьнна оценка оттаяра.

Дика кийчбеннаб дешархой арифметика урока. Книжкаш, картинкаш укх парташ тlа. Цхьаьккха минут ца йоаеш дагахь дагардe болалу уж. Шоашта хьехархочо еннача хаьал хьалха дагардь йистебоял. Массане кулгаш айду. Ийса жонаш лу. Цул тlехьагlа бераша тайп-тайпара хаттараш ду. Дукха ца гоиш классе мел дола бераша кулгаш айду. Тамашийна дац из-м аьина хеталургда цхьаболчарна. Бакъда, бархl шу даьнна долча берашта из клетаде атта-м дац, хlаьта а бераш шоаш лоархl, шоаш уйла я.

Даха бода урок. Хlанз Лариса Алексеевнас шоашта еннача примерах задача дош ба дешархой. Тайп-тайпара да цар дагахьа даь задачаш. Цох хоалу берашта сага повкъостал доацаш шоашта уйла е хоьяла, хlаьта цар деча къамьла шиъ цхьоалагlча классе дешача берашта чоалхане йола математически терминаш а. Масала, «сумма», «уменьшаемое», «разность», кхы а.

Урок йистелла ши-кхо минут йисача хана ерригача урока итог я, цlагlа бе беза болх дlабоалийт Лариса Алексеевнас.

...Гургьа тох. Салаlа арадоал бераш, цул тlехьагlа цхьаькха а урок болалу. Хьалхара яр саиза дикa чулоацам болаш яр цу классе хинна йиъа урок.

Чудала мукъа да хlанз бераш, цхьабаккъа Лариса Алексеевна кхий а болх бе безаш я. Нохч-Гlалгlай педагогически института сайрийчарча отделене шоллагlча курсе дешаш, школерча хьолха латтарий опыт белаеча школа кулгалдеш я Лариса Алексеевна.

Л. РАДЕВИЧ,
Ю. НАТАРОВ.
Грознерча № 13 йолча юкъерча школа дешара даьгlа заведующеш.

ЦХЬАККХА А БЕР ДЕШАРА ТIЕХЬАДУСАРГДОАЦАШ

Укх тlеххьарча шерашка дукха къаьхьег Шелковской района Калинински юкъерча школа хьехархоша шоай балха кхы керда методаш кхуллаш. Из болх дlабоалабир юхьанцарча класса хьехархоша. Цар массане а юкъара балха цхьа план оттайир. Педсовет хиларга а ца хьежаш цар цхьаьна къестаду, дукха хьехарая кхетамбалараш дола чоалханера дешаш, йоккха опыт йолчар вlашагlчарна новкъостал ду, шоайла урокашка ух, цу классашка урокаш тел. Къаьстта дика толаш баьккхаб юхьанцарча классай хьехархоша А. А. Денисенкос, Г. Г. Саркисовас, Е. А. Хелемендика, А. К. Беспаловас. Цар хьехача классашкара ахамел совгlа бараш дикеи тlехдинеи дешаш ба. Хlаьта юхьанцарча классашка деша вагlача 440 дешархочох цхьаккха а воц дешара тlехьавусаш.

Къаьстта хувценнаб тха школе эрсий меттеи арифметикаш урокаш хьехара метод. Бизза пайда ец хьехархочо урока лаьрхlа еннача 45 минутах. Урокашка дикка ейзачуа тlехьагlа мара лац цlагlа е еш задаш. Из пайдане хул. Миттта бола бича дикагlа вlаштlехьдоал хlара дешарха кердача материалех кхийттав е кхийттавац ха. Цу методах оаха болх бу шии шу да.

Урокаш творчески дика лу эрсий метти литературеи хьехача А. Н. Цыбенкос, А. И. Сербинас, М. М. Епифановас, математикаша Н. В. Недоспасовас, Е. И. Ивачев, историка Е. А. Лазаревас, химикаша Л. Н. Харитоновас, Н. А. Руновскас. Шоай йоккха балха опыт къонача хьехархошта дlайовзийташ, школа а районна а общественни вахаре дикка дакъа лоацаш къахьег цар.

Школа хьехархой коллективо тешаме йола новкъост а хинна дlаэттай хlанз дукхача шерашка болх ца беш хинна дай-ноаной комитет. Тайп-тайпарча секцешта екъа а еина цо дика кхоачашду шийна хьалхашка латта декхараш. Дай-ноаной комитето и классашкара а школа юкъара а собранеш, дерриге бераш дешара чуэц, тайп-тайпара мероприятеш дlахьоча даккъа лоац. Къаьстта дика дакъа лоац дай-ноаной комитета членаша М. Тагаева, З. Ф. Усачевас, А. К. Солнышкина.

Дешархошта дерггlа кхетам балара чlоагlа лоархlаме да школе зийш дола хьалаш хилар. Уж тха да а да. Йолаш я йоккха библиотека, тайп-тайпарча предметашта лаьрхlа кабинеташ, доккха пионерий цlа. Дешархошта а цар даьцта-ноаношта а лаьрхlа каст-каста беседаш я, лекцеш еш 18 хьехархочох латтача лекторе членаша. Масса а хана дукха нах гулуш, сакъердаме хул уж.

Хьехархой керте латта школера ших хор районе дикагlчарех я. Юхьанцарчеи лаккхерчеи классай дешархоех латт из, 60 саг шиъ юкъе гlаш я хlахара коллектив.

Школе дlа мел доладу дика хlанз комсомольций инициативах да, хlаьта дешарга дилача 68 комсомолах цхьаккха а вац дешара тlехьавусаш. Цар тешаме доттагlий ба школа шефаш В. И. Ленина цlерахча колхоза колхохой.

Шоай бокхагlа болча доттагlех дукха тlехьабусаш бац вlаьмига къона ленинцаш — пионераш. Дукха гlулакхаш ду цар. Тиша аьнх гулд. Ленина уголок, музей вlашагlйоалд, Сийлахь-боккхача Даьхен тlем тlа байнача турпалех язду, иштта кхы дукха а. Иштта берий дай-ноаной, хьехархой, комсомола, пионерски организаце кхаца вlаштlехьдаьнад тха районе мел йолча школаех дешарга а кхетаи баларга а дилача хьалхара моттиг лелае.

Н. САРКИСОВ,
Шелковской района Калинински юкъерча школа директор.

Редактор М. К. ЛЬЯНОВ.

ГОЙТАРА АГИТАЦЕ — ДЕННА ТЕРКО

Вахаро хьахьекхад гойтара агитаце из хlара коллектива а цул хlара члена а гlулакханца ювзалуш хилча мара бизза пайда луш ца халар.

Гойтара агитаце формаш тайп-тайпара я. Уж дукхагlа ше хул, шерагlа а хlоаргагlа а хул цо наха еш йола влияни. Хьожаргда вай гаргагlарча масалта — «Тахан хьалха латтар малав» яха аргlанара листок яра миштта хец. Хьенна хац мел чlоагlа уйла тlаесаш я социалистически яхь миштта лел хьахьоккхаш йола аргlанара сводка. Массаш а дукха цох хул цуина гораха гуллий. Къахьегама толашаш даьхарий дегаш урауттаду цо, тlехьабусараш тlехьаккхебайт.

Тха районе шерра яржай хикагlа йолча коллективашта, бригадашта, фермашта хьежаеш йола кхара кхара тела вымпелаш, Сийлен дошнаш, фотовитринаш, выставкаш, альбомаш сеньа йола социалистически яхь вlаштlехьйоаккхачара гойтара агитаце лоархlамера средствош. Массаиена ешелар «Молния» яха боевой листокаш, сигналаш. Агитаце цу ерригача фермаша колхозхошта, болхлошта новкъостал ду хьалха латта опыт йоаржаира, кхоачамбоацарашта критика чlоагlагlа яра, къахьегамца коммунистически хьсапера гlулакхаш хургдола уйла колхозхошта, болхлошта, гlулакхерча наха дег чу йоссара.

Тха районерча дукхача юкъхьарча партийни организацеша йаьхий опыт Iоалый гойтара агитацех пайда эцара дахьъе.

Гойтара агитаци кийчъяра гlулакх дика вlаштlехьдаьккхад. Ше уголок йолаш, хан-ханнаьа «Нефтяник» яха газет арадоахаш, дика кийчдь Сийлен доска долаш йолча Слепцовскерча нефтебазе. Укхаза мел долча хlано хьахьокх коллектив коммунистически цlи лелаеш хилар.

Гойтара агитацех пайда эцара цlенхашта уйла я «Победа» яхача, 19-ча партсъезда цlерахчо колхозашка, Ассински консерви заводе, дукхача кхыча болхахашкеи организацешкеи. Чоагlа бозаие кийчъяь агитаторий уголокаш, тlайна социалистически декхараш кхоачашдаро колхозхой оарцагlбоахаш дола плакаташ а, лозунгаш а долаш йола дика кийчъяь Ше уголокаш а «Победа» яхачеи 19-ча партсъезда цlерахчеи колхозай тракторий бригадашка.

Гойтара агитаци миштта кийчъяьхеж массаза а колхозий агитаторашт. Уж чlоагlагlа дег тайпа ба, дахьа теливаш хьальекхай йолча гойтара агитаце шоай коллективах махага доккхал дайтам, цара шоай мизех тешаш бошийташ халар.

Цхьабакъда, кlезига моттигаш яц хlанз а гойтара агитаци пеш-оагlуа хозбар дуъъа лелаю аьнна хеташ, нуй политически лоархlаш ца беш. Гойтара агитаце цхьаккха тайпара йоаххо яц Ленина цlерахча колхозе (парткома секретарь нов. Махашев), XX-ча партсъезда цlерахча колхозе (секретарь нов. Бачканов), «Слепцовская» яхача машинань-къа станце (секретарь нов. Шитенко), дукхача кхыча доккхийча болхахашка. Миштта лархlа деза XX-ча партсъезда цlерахча колхоза парткомо артела № 3 а № 5 а йолча фермашка, № 2 йолча тракторно-полеводчески бригаде бокхьал дика Ше уголокаш йоллашехьа а, цирех колхозхошна салоlа моттиг, нахаца болх беш йола моттиг ца ярах. Балхах мукъа болча хана газеташ, журналаш деша дезача, музыкага ладугlа дезача метте качетарка чу гул а дийа латташ хул дешархош. Из тайпа сурт да районерча цхьайолча кхыча предприятешка а.

Воахаяий а предприятей а балха юкъера кхоачамбоацараш дlадахар духьа, къахьегама дисциплина чlоагlъар духьа лоаттабеча къовсаме партийни организацеша кхетаица пайда эца беза сатира гераш.

Цу деша йоккхий торонаш я хlара болхахе, предприяте. Цхьабакъда, цу торонех пайда эца. «Коммунизмага бода никъ» яхача, Кирова цlерахча, Ленина цlерахча колхозашка а кхычахьа а долаш дола «Крокодил» яха сатирически газет деза депош даьча хана мара арахецап.

Бlаьстан юкъера кхашкара балхаш дlадоладеннав. Партийни организацей денхаш ца гойтара агитаци кхашкa дlа а йихьа, цана къахьегама моттигашка мукал пайда эцар.

Ялата чlара пхиъ, духьан шухийн квартолий а бешa зоарий а хlана килограмм бахьан долаш лоаттабеза къаьвсам бтущцаш хила беза гойтара агитаце бераша [illegible]

И. ЧУНИГИН,
КПСС Сунженски района инструктор.

Спорт

Баскетбол

Баскетболах Нохч - Гlалгlайче хьалхара моттиг лаьккхара яхь дlахьош ба студенташ. Лайзай межкдаьттаи педагогически институтай командаш.

Педагогически института хьалхахьа команда ошайир межкдаьтт института баскетболисташа.

Дика ловза маlача наьха шоаьне команда. Счет 59:56 а йолаш межкдаьтта института команда хотьаьлар.

Яхь йистелла ши тур йисай. Цига вlашагlкхетаргба хлоъхха очно йола пединститутеи «Луч» яхачеи командай баскетболисташ.

* * *

Минеральные воды яхача городе ловзаш хилар Грозненски «Труд» общества баскетбольни командаш. Толам баланзар вай маlача наьха команда. Шоза яйшар из. Хlаьта кхалнаьха команда цкъа котъаьнай, цкъа яйшай.

Д. КОДЗОЕВ.

Теннис

СССР-а профсоюзий спартакиада шу да 1965-гlа дар. Истола тlарча теннисах лоповчар хиниа яхь йистеяьнай. Чемпиона цlи яьккхара тlегlертта къовсам лоаттабеш ворхl команда яр.

Хьалхара моттиг яьккхар бувзамч контора барт тайнача коллективо. Республиканский Совета спартакиада финале ловза бокъо елар царна. Шоллагlча моттиге «ГАРО» завода команда я.

О. НИКОЛАЕВ.

МОСКВА. Даьгlенаш дукхагlа буц йолаш миштта хургьа а царех пайда мийсагlа миштта эцаргба а — уж дешаш да доаъарий Ерригсоюзни lалма-тохама института йол хьаккарен даьгlенийн отдела коллективо хlана тохкаш дараш. Ялча опыташа хьахьекхад, ца бола баьцаш йолча даьгlенашна кхыча удобренешта инйсса азотин ярaш тессича хьувгьаш сов.

боалаш хилар. Соахка из опыт йича Луковкин районерча «Красная пойма» яхача совхозе хlара гектара тlара 58 центнер дукхагlа яьлар йол. 1964 шера института опытни даьгlенашкаеш хlара гектара тlара 200—300 центнер а йолаш шоаш доаъар дьялар.

СУРТА ТIА: лаборант Г. А. Богачева институте опытни даьгlен баьций ботанически анализ еш я.

Н. КУЛЕШОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

Доазол деьхара

КОСМОСА СОВЕТСКИ ТУРПАЛАША ЦЕЦДАЬККХАД ДУНЕ

Космоса керда турпалаш, советски халкъа сий дола къонгаш П. И. Беляеви А. А. Леонови Москве торжественно тlаецар шерра язду дунен кепа йоазон оагlонаш тlа. Дерригача мехкий газеташа мадарра язду Шеча майдан тlа хиннача митингах, комментареш язъю цу митинге КПСС ЦК Хьалхарча секретара Л. И. Брежнева даьча къамаьлах Йоккхача Кремлевски дворецe хиннача приеме СССР Министрий Совета Председателa А. Н. Косыгина даьча къамаьлах. Цу къамаьлашта юкъера а космоса кердача турпалашa даьча къамаьлашта юкъера а йоккхий моттигаш кхуил дунен кепа йоазоно.

Болгарски газеташа хьалхарча полосаш тlа кепа тох Москвера хоамаш. Дог тохадолийташ цlей дар из, язду «Земеделско знаме» яхача газето космонавташ вlашагlкхетарах. Болгарски халкъо советски халкъаца цхьаьна белгалдаьккхар социализма аргlанара цlей. Сага кхоъ лаккхара, прогресса, машара, наргlатон гlулакх тоадара тlадераадь ва Советски Союза карагl мел дувла хlамаш, хlаьта цу цхьан хана американски империалисташ дунен халкъашта юкъера хьал толхаде а тlом хьалхеба а гlерт. Цудухьа, йоах газето, из мегаргдоацилга агрессорашта дlахойташ дар селхан Ленина Мовзолея лакхача трибуна тlара хьакхайкадь дешаш.

Хоза кийчдь арадаьнад Германски Демократически Республика газеташ. Цар хьалхара оагlош хетаьй космоса кердa турпалаш советски столице безбарах йолча материалашта. «Ниъ бола шиъ а Советски Союзи вежарашка дола мехкаши лорадеш», «Машара моастагlашта шоаш лёнаду гlулакхаш могийтаргдоацилга дlахайтар» аьнна доккхийча алапашца керте даьча йоазошта кlал газеташа кепа тох КПСС ЦК Хьалхарча секретара къамаьли космонавтий сийна аьча приеме даь СССР Министрий Совета Председателa къамаьли.

«Миллионаш москвичаш традиционни трасса тlа», «Космоса турпалаш эца боагlача тайпара тlаецар» — цу тайпара йоазош керте латташ дар польски газеташа кепа теха Москвера даькка сеихаварча торжестваех дола хоамаш. Цу зовеана дlалоац польски газетий хьалхарен шоллагlен оагlош. КПСС ЦК Хьалхарча секретара къамаьла комментареш ею йолча «Трибуна люду» яхача газето язду: Вьетнамера США варварски провокацеш—из Iовдалча къаръалар хьальокхилга миссеа, цар низ хьахьокхилга дац.

Космос кераерзача тlехьаьнна йоккха хотало яккхара даькъе советски халкъ сана гlозбаьнна ба Чехословаке къахьегамхой. Доккхийча алапашца керте даь хоза йоазош а долаш арадаьнна пражски газеташ дешарашта тахан хоам бу Москве космонавташ вlашагlкхетарах. Дерригача газеташа мадарра язду Шеча майдан тlа хиннача митинге а Кремле хиннача приеме а даь къамаьлаш. «Руде право» яхача газето белгалдоакх, империализмана духьала дерригача революционни, прогрессивни низий цхьоагlo, тахан, хьалхагlа цlаккха а ца хиннача тайпара, боккхача лоархlаме хилар. «Праце» яхача газето белгалдоакх, барт тайна дахар—термоядерни тlемах адамаш лорадара кхы шийла шийсагlа цхьаькха боаца никъ хилар.

Москвера корреспонденцеш йолча бесса кепа тох тахан «Непсабадшаг», «Напсава», «Мадьяр немзет» яхача а кхыча а венгерски газеташа.

«Борба», «Политика» яхача газеташа а шоай дешарашка цу тайпара хоам бу «Восход-2» яхача кемо космически никъ тlехлина чаккхбаккхарца дувладенна советски столице хиннача торжествах.

НИКОЛАЕ ЧАУШЕСКУ

Хьалхагlа хоам баьча тайпара, Румынски болхлой парте Центральни Комитета Пленум-хилча массаш раьза а волаш РРП ЦК Хьалхарча секретаралла хержар Николае Чаушеску.

* * *

Николае Чаушеску ваьв 1918 шера къеча ахархой деалье. Бера хана дена дайзар цунна тхьоварча буржуазно-помещикий Румыне къахьегача сага хала дахар. Зlамига волча хана дена революционни болхлой болама юкъевахар Н. Чаушеску.

1936 шера вода Н. Чаушеску цу хана кlоаргача подполье болх беш хиннача Румыне Коммунистически парте.

Политически болх барах дуккхаза а лувцаш чувийххав Н. Чаушеску.

Фашистски Iаьалах мохк мукъабаьккхачул тlехьагlа КСМ Центральни Комитета секретара функцеш кхоачашъю Н. Чаушеску. 1945 шера хиннача Румыне Коммунистически парте къамаи конференце КПР ЦК члена кандидаталла хержар из. 1955 шера декабрь бетта хиннача РРП II-ча съезде парте ЦК Политбюро членалла хорж Н. Чаушеску. 1964 шера Румынски Халкъа Республика Социалистически Къахьегамхой Турпал аха цlи елар Н. Чаушеску.

(ТАСС).

«РУДЕ ПРАВО»: «МАЛАВ ХИЙ IЕРЖДЕР?»

ПРАГА, 23 март. (ТАСС). «Хий Iерждер малав?» аьнна керте яхача йоазонна хlах «Руде право» яхача газето тахан кепа тох китайски кепа йоазон тlарча антисоветски кампанена комментареш еш йола статья. Хlанз кхоалагlа хlара да, язду газето, китайски кепо йоазонобахьан доацаш антисоветски кампани йолаь. Цунна дола бахьан хилар 4 марта Москверча США посольство чуйолча цlеношта хьалхашка хинна событеш.

Хоаш мадарра, цу дийнахьа антиамерикански студенчески демонстраци йолча хана дипломатически алапена хьалханиара территори лораеш хиннача советски милиционерашта тlабеттабеннаб китайски студенташ, хlаьта из бахьан долаш 30 гаргга милиционера човнаш а льй.

Из демонстраци хинначул тlехьагlа демагогически мотт бетта болабелар КНР-е китайски халкъа хьалханиа Советски Союз бlехъе гlерташ.

Советски правительства ното, йоах газето, кхетамцеи доагllача тайпарен жоп делар китайски оагlонна. Советски оагlоно дукха за хьаькхар Москве китайски гражданаша хьоизадьяча провокационни гlулакхий хьакъехьа лала гучахьа цхьаьккха а ца дуна гlерташ. Доазаш дола барт вlашагlа ца кхета дешаш дикъ ца де гlерталр из. Вокъоца бола интернационалисташ шоаш хиларах тара советски наьха цlенача доттагlала уйлаш а китайски халкъаца. Советски правительствана керте латтар Пекине хилар шеко йоацаш СССР дог уйла цlена долаш шина а мехка юкъера гlулакхаш тоадалар дезаш хилар хьахьокхаш дар.

Хала хете а, йоах газето, харцеи кампани мукъахийтар китайски пропаганда, бокъонца антисоветски уйлаш хьалхьое лаьрхlа. Ерригача фактама тешал ду Москве хинна провокаца бокъонна вlаштlехьлаьккха хинна хилара. Китайски студенташ шоашка гера долаш функагlа-моллагlа даь а антиамерикански демонстрацех антисоветски провокаци хилийта гlерташ бар. Дагайохийтарда вай, уж событеш 19 марксистеи парти Москве консультативно вlашагlкхийттача ханеи советски партийно-правительственни делегаци доттагlал тlехь Азе социалистически мехкашка яхачара юха цlаккхаьчачул тlехьагlа дукха ха яллалехьеи хинна хилар.

Ерригa факташ юхамаччахьа яьхан харцонца ювцаши яр дхаш язду «Руде право», китайски кепа йоазон тlа. Хlаьта харцон кампани сацаре ца йий аьнна гуш хlана а дац.

БКП ЦК пленум

СОФИЯ, 24 март. (ТАСС). Болгарски коммунистически парте Центральни Комитета пленум хилар селхан, кхаш хоам бу БТА агентство.

Пленумо ладийгlар БКП ЦК Политбюро член а ЦК секретарь а волча Митко Григорова Москве коммунистически болхлойи партей шинашаш консультативно вlашагlкхетара хьакъехьа аьча докладага.

Ший решене тlа БКП ЦК могадир москвоеки консультативно вlашагlкхийттача даьгьа льцарашс тlайнйца документаш — Вьетнамерча совьетех йола коммунике [illegible] а вlашагlкхийттача даькъа льцарча БКП делегаце болх а.

Мосае хинна БКП ЦК пленумо консультативно вlашагlкхетар еттара пайдане аьрхlар барт вlашагlа ца кхетийтам дола дешаш дlадихара а дуне коммунистически болама цхьоагlон доцала, марксизма-ленинизма пролетарски интернационализма принципай, 1957 шера Декларацеи 1960 шера Заявленеи ларда тlа чlоагlдара а тlадоралдь иькъагара даьхе.

Чехословакаци Социалистически Республика. Богунице яхача словаци цхьан моттиге хьаьхеш латт мехка эггара хьалхара атомни электростанци. Цунна эш дукхагlйола технологически оборудовани кийчъю Пльзенерча В. И. Ленина цlерахча машинаш еча заводе.

Сурта тlа: Богуницера хьаьхеш латта атомни электростанци.

ЧТК—ТАСС сурт.

ЛадугIа, хьажа

РАДИО: 6.30 — Юртбоахама болхлошта передача (нохчий меттала). 6.45 — Ашараш. 7.10 — «Грозненский рабочий» «Комсомольское племя» газетий обзор. 8.15 — «Сердало» газета оагlонаш тlара. 8.25 — «Штрауса вальсаш» яха концерт. 8.45 — «Къона тlехье» яха передача (нохчий меттала). 16.05 — «Къона хьехархо» яха очерк (гlалгlай меттала). 16.25 — Ашараш. 16.30 — Керда хоамаш (гlалгlай меттала). 16.45 — Керда хоамаш (эрсий меттала). 16.59 — «Зори Кавказа» яха радиожурнал (эрсий меттала). 18.23 — Керда хоамаш (нохчий меттала).

ТЕЛЕВИДЕНИ: 18.25 — «Сатирически объектив» яха телевизионни журнал. 19.00 — «Из хиннав Ленина ученик» бакъдолчох тlера хьанийца фильм. 19.20 — «Гlулакхаш деш берaш вlашагlкхетара клуб». 20.00 — Берашта дола фильм. 20.10 — Музыкальни лотерея. 21.15 — «Вальтер Френцель» яха художественни фильм (пхелагlа серн).

Город Грозне, Ленински района Калинина цlерахча поселке, Дарвина улицагlа, 55 вахача гр-нина Хасуханов Мусас суде деинад город Грозне, Старопромысловски района Катаяма цlерахча поселке, Бородина улицагlа, № 33 йолча цlагlа иха ший сесаг Гоишуева Iумара Iайшет ше йитарах дола дош.

Дош дувцаргда гор. Грозне, Старопромысловски района халгьа суде.

Город Грозне, Дагестански улицагlа, № 43 йолча цlагlа яхача гр-кас Гафарова Ольга Федоровнас суде деинад город Грозне, Старопромысловски районе, участок 118, корпус № 4, кв. № 1 вахача ший марагара Гафаров Харис Абдулович агара ше хьалларах дола дош.

Дош дувцаргда город Грозне, Старопромысловски района халгьа суде.

Город Грозне, Старопромысловски районе, 36 участке 1-ча корпуса 19-ча квартире яхача гр-кас Пилюгина Валентина Ивановнас суде деинад город Грозне, Старопромысловски районе, 36 участке 1-ча корпусе 19-ча квартире вахача ший марагара Пилюгин Семен Семеновичагара ше хьалларах дола дош.

Дош дувцаргда город Грозне, Старопромысловски района халгьа суде.

Город Грозне, Ленина улицагlа, № 201/7 йолча цlагlа 10-ча квартире вахача гр-нина Руманцев Владимир Всеволодовича суде деинад Казахстане Приисловски района Присловка яхача юрта Октябрьски, 45 яха ший сесаг Руманцева Александра Ивановна ше йитарах дола дош.

Дош дувцаргда город Грозне, Октябрьски района халгьа суде.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный Цlеча фронтовикий улица, 15. Телефонаш: редактора — 2-41-23; редактора зам. — 2-07-01; бехктокхама секретара — 2-45-48; партейни вахарех, промышленни, юртбоахамех, искьаьойи отделий — 2-25-72; корректорска — 2-09-20.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный ул. Красных фронтовиков, 15. Телефоны: редактора — 2-41-23; зам. редактора — 2-07-01; ответственного секретаря — 2-45-48; отделов партийной жизни, промышленного, сельскохозяйственного и писем — 2-25-72; корректорской — 2-09-20.

«Грозненский рабочий» издательства типографи. Революци проспект 7/84.

Типография из-ва «Грозненский рабочий». Проспект Революции, 7/84.

СФ02235. Заказ № 1953.